

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” SIBIU
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

**METAMORFOZELE SISTEMULUI FISCAL PRIN PRISMA
CONFORMĂRII VOLUNTARE ÎN ROMÂNIA**

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Mihai Aristotel UNGUREANU

Doctorand:

Mădălina POMANĂ (CĂRĂUȘ)

SIBIU

2017

CUPRINS

INTRODUCERE	6
CAPITOLUL I	
CONSIDERAȚII PRIVIND SISTEMUL FISCAL DIN ROMÂNIA.....	13
1.1. Definiții, concepte privind sistemul fiscal din Romania.....	13
1.2. Rolul impozitelor și taxelor în formarea unui sistem fiscal sustenabil.....	15
1.3. Ansamblul reglementărilor normative în domeniul fiscalității.....	19
1.4. Sisteme fiscale comparate. România versus alte state membre U.E.	25
1.5. Concluzii, opinii și considerații personale	44
CAPITOLUL II	
IMPACTUL DECIZIILOR DE POLITICĂ FISCALĂ ÎN CREȘTEREA VENITURILOR BUGETARE ÎN ROMÂNIA.....	47
2.1. Abordări generale privind politica fiscală în România.....	47
2.2. Sistemul veniturilor bugetare și realizarea lor în structură, pe categorii de bugete și pe principalele impozite și taxe.....	52
2.2.1. Bugetul de stat – instrument de previziune.....	57
2.2.2. Bugetul asigurărilor sociale de stat.....	62
2.2.3. Bugetul Fondului național unic de asigurări.....	65
2.3. Factori cu impact major în realizarea veniturilor bugetare.....	68
2.4. Tendințe legislative privind modificarea Codului fiscal.....	75
2.5. Concluzii, opinii și considerații personale.....	81
CAPITOLUL III	
CONFORMAREA FISCALĂ, PARTE INTEGRANTĂ A PROCESULUI DE COLECTARE.....	86
3.1. Abordări conceptuale privind conformarea fiscală în România.....	86
3.2. Tratamente fiscale în caz de neconformare.....	94
3.3. Modalități de creștere a conformării fiscale.....	102
3.3.1. Colaborarea administrativă în domeniul fiscal.....	105

3.3.2.	Asistența reciprocă privind recuperarea creanțelor fiscale.....	109
3.3.3.	Schimbul automat de informații privind conturile financiare.....	110
3.3.4.	Controlul marilor averi/venituri ale persoanelor fizice (PFAM).....	114
3.3.5.	Divulgarea voluntară, un nou program de conformare.....	118
3.3.6.	Modele de management al riscurilor de neconformare fiscală (OCDE).....	125
3.4.	Determinarea gradului real de conformare voluntară în România.....	133
3.5.	Studiu de caz privind atitudinea contribuabililor din economia românească față de plata impozitelor și taxelor.....	157
3.6.	Concluzii, opinii și considerații personale.....	171

CAPITOLUL IV

MORALITATEA FISCALĂ, MASURĂ DE CREȘTERE A GRADULUI DE CONFORMARE FISCALĂ..... 177

4.1.	Conceptul de moralitate fiscală.....	177
4.2.	Factori de influență ai moralității fiscale.....	184
4.2.1.	Comportamente fiscale. Percepții. Atitudini.....	186
4.2.2.	Legislația fiscală și comunicarea în administrația fiscală.....	189
4.2.3.	Probabilitatea de control fiscal.....	196
4.3.	Economia subterană, cutia neagră a economiei oficiale.....	198
4.4.	Corelația dintre conformarea voluntară și economia subterană.....	203
4.4.1.	Studiu de caz privind gradul de moralitate fiscală în România.....	210
4.4.2.	Îndrumarea și asistența fiscală, cheia moralității fiscale.....	217
4.5.	Concluzii, opinii și considerații personale.....	222

CAPITOLUL V

CONCLUZII FINALE, CONTRIBUȚII PERSONALE ȘI DEZVOLTĂRI ULTERIOARE..... 226

BIBLIOGRAFIE.....	241
LISTA DE ABREVIERI.....	256
LISTA TABELELOR.....	257
LISTA FIGURILOR.....	259

LISTA GRAFICELOR.....	260
ANEXE.....	261
Anexa nr. 1 – Adresă A.N.A.F. privind veniturile realizate la bugetul general consolidat în perioada 2015 – 2016.....	261
Anexa nr. 2 - Chestionar privind atitudinea contribuabililor din economia românească față de plata impozitelor și taxelor.....	263

Cuvinte cheie: sistem fiscal, politică fiscală, impozite, taxe, contribuții sociale obligatorii, conformare voluntară la plata și declararea obligațiilor fiscale, sustenabilitate, presiune fiscală, colectarea obligațiilor fiscale, moralitate fiscală, comportament fiscal, relația “contribuabili – A.N.A.F.”, încrederea în autoritățile fiscale.

Scopul cercetării este acela de a analiza metamorfozele sistemului fiscal românesc, tot mai accentuate în ultimii ani, prin identificarea acelor vulnerabilități care, odată soluționate, ar putea contribui la creșterea gradului de conformare voluntară la plata și declararea obligațiilor fiscale și care, totodată, ar putea diminua presiunea fiscală exercitată asupra contribuabililor și reduce arieratele rămase de recuperat.

Pornind de la faptul că este necesară menținerea stabilității unui sistem fiscal coerent care să fie înțeles de către fiecare contribuabil, trebuie acordată o atenție sporită asupra formării și percepției impozitelor și taxelor, precum și a modului în care acestea sunt percepute și conștientizate de către cetățeni și decidenții economici. Totodată, având în vedere existența legilor care prevăd și autorizează fiecare an bugetar cu veniturile și cheltuielile pe destinații și pe ordonatorii principali de credite pentru asigurările sociale de stat, șomaj, sănătate, instituțiile publice finanțate parțial din venituri proprii, se impune o bună cunoaștere de către societate a implicațiilor ce se reflectă asupra lor, prin existența unor canale eficiente de comunicare, programe educaționale specifice, precum și simplificarea sistemului de impozite și taxe. În fond, corelarea eficientă a volumului resurselor fiscale cu volumul cheltuielilor considerate indispensabile pentru satisfacerea nevoilor economico-sociale, precum și utilizarea unor variate modalități de prelevare a resurselor fiscale, cum ar fi: impozitele și taxele asupra persoanelor fizice și juridice în funcție de venit (profit), avere (activul net) sau alte criterii și percepute la termene dinainte stabilite: impozitele și taxele operate la vânzarea de bunuri sau prestarea de servicii la importul sau exportul de produse, fără ca acestea să fie sau nu, în prealabil, repartizate pe plătitori, stimularea competitivității,

creșterii investițiilor directe străine și a rentabilității, constituie aspecte relevante care determină creșterea resurselor financiare ale țării.

În ceea ce privește domeniul de cercetare ales, acesta este în strânsă legătură cu investigarea și confirmarea faptului că încrederea contribuabililor în Agenția Națională de Administrare Fiscală este relativ scăzută și influențează semnificativ gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale, motiv pentru care dorim să aducem plus valoare sistemului actual, prin identificarea aspectelor care distorsionează procesul de colectare a creanțelor fiscale și prin oferirea unor soluții viabile, care să contribuie la consolidarea relației dintre contribuabili și Fisc.

De asemenea, **argumentele** care stau la baza alegerii temei se referă la carențele sistemului fiscal actual, la legislația stufoasă și interpretabilă, migrarea lentă către mediul online, precum și la necesitatea perfecționării continue a proceselor de colectare a obligațiilor fiscale datorate de către contribuabili.

Importanța și actualitatea temei derivă din simplul fapt că este necesară întărirea relației “contribuabili - Agenția Națională de Administrare Fiscală” întrucât, din cercetările actuale realizate prin intermediul Rapoartelor de performanță ale Agenției, rezultă că, după aproximativ cinci ani de la implementarea Strategiei A.N.A.F. pentru perioada 2013 - 2017, nivelul conformării voluntare la plata obligațiilor fiscale în România este relativ scăzut. Astfel, gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale era la sfârșitul anului 2013 de aproximativ 81% comparativ cu gradul de conformare voluntară la plată de 85% asumat prin angajamentele specifice Strategiei. Doar în cazul gradului de conformare voluntară la declarare (93,1% în anul 2013) acest indicator a fost depășit, comparativ cu gradul de conformare voluntară la declarare stabilit (92%).

În acest sens, prin intermediul ultimului sondaj de opinie publicat (2013) părerile venite din partea contribuabililor converg către faptul că, printre principalele motive ale nivelului scăzut de conformare voluntară, se numără *încrederea relativ scăzută în autorități* (43.83%) și *puterea relativ scăzută a autorităților fiscale* (27%), motivele invocate fiind următoarele: “legislație stufoasă, lipsită de transparență și într-o continuă schimbare; controalele fiscale nu au niciun rol de educare sau suport, ci au, întotdeauna, la bază prezumția de infractor care doar trebuie dovedit și se încheie, în cele mai multe cazuri, cu amenzi; amenzile sunt considerate a fi disproporționat de mari și aplicate inechitabil”¹.

¹ https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/Relatii_R/Raport_final_05112015.pdf

De asemenea, în ceea ce privește reducerea arieratelor rămase de recuperat, trebuie avute în vedere oportunitățile Agenției de a utiliza inteligent ajutoarele de stat obținute de la Comisia Europeană privind acordarea unor facilități fiscale referitoare la obligațiile fiscale restante, întrucât efortul de promovare este relativ scăzut și aplicat doar în cazul unor constrângeri bugetare. Prin urmare, abordarea trebuie să fie realistă, centralizată, la nivel de A.N.A.F., inclusiv prin crearea unor programe care să sprijine conformarea voluntară sau divulgarea unor obligații fiscale încă nedepistate de către Fisc. Totodată, procesul va trebui să se realizeze în strânsă legătură cu principiile programului Fiscalis 2020, prin intermediul căreia Comisia Europeană sprijină statele membre U.E. în vederea consolidării pieței interne a Uniunii, direcția principală fiind aceea de combatere a fraudei fiscale, a evaziunii fiscale și a evitării impozitării.

Stadiul actual al cercetării științifice distinge aspectele teoretice și practice privind noțiunea de sistemul fiscal, politica fiscală, prelevări obligatorii (impozite și taxe), principii ale fiscalității, conceptul de evaziune fiscală, conformarea fiscală (voluntară) a obligațiilor fiscale, tipologia comportamentului fiscal al plătitorilor de impozite și taxe, moralitatea fiscală, prin intermediul unor autori din literatura de specialitate națională și internațională, precum Bătrâncea L., Nichita, Bătrâncea I. și Moldovan (2012), Binmore (1998), Bistriceanu (2008), Bordignon (1993), Braithwaite (2003), Brezeanu (2009), Caragata (2012), Carlin și Soskice (2006), Corduneanu (1998), Creedy și Gennmell (2006), Devos (2013), Dobrotă (2010), Elffers (1991), Falkinger (1996), Fehr și Gächter (1998), Graetz și Wilde (1985), Hoanță (1997), Hopkin (2013), Kirchler (2013), Kelman (1965), Laffont (1995), Lauré (1993), Lazăr (2010), Mara (2009), McBarnet (2013), Mitroi (2014), Moșteanu (2011), Moldovan (2016), Musgrave (2000), Nicolăescu (2012), Okello (2014), Piketty (2014), Rogers și Philippe (2016), Roland-Lévy (2009), Schmolders (1960), Schneider (2011), Slemrod, Blumenthal și Christian (2001), Sibichen (2013), Smith (1965), Tekeli (2011), Torgler (2011), Tyler (1997), Văcărel (2007), Valcik (2016), Ungureanu (2000), Tulai (1985), Williams și Martínez (2014).

Metodologia de cercetare utilizată în cadrul demersului nostru științific are la bază cercetarea documentară, bibliografică și teoretică, în vederea studierii sistemului fiscal în ansamblu, precum și analizele din activitatea practică, specifică în domeniul fiscal, la nivel național și european. Pe parcursul realizării cercetării am utilizat metode moderne de cercetare calitativă pentru culegerea datelor, cum ar fi observația și ancheta indirectă, având în vedere sistemul fiscal din România, Ungaria și Austria, prin efectuarea unor sondaje de opinie

privind atitudinea contribuabililor din economia românească față de plata impozitelor și taxelor. Totodată am utilizat metode cantitative bazate pe procese deductive prin care s-au verificat teorii, producând rezultate care au putut fi generalizate. Astfel, pornind de la identificarea problemelor și până la evaluarea acestora, s-a constatat faptul că este necesară o complementaritate între metodele cantitative și calitative, deoarece cu ajutorul studiului de caz și a analizelor de conținut studiate s-au dezvoltat, diseminat și consultat public rezultatele obținute. De asemenea, pentru studierea anumitor fenomene specifice domeniului analizat, s-au utilizat metode statistice, precum corelația, cu scopul de a aprecia măsura în care variabilele examinate se influențează reciproc, și regresia, pentru a identifica dependența sau interdependența dintre variabilele analizate.

Ipotezele care au stat la baza cercetării noastre sunt următoarele:

- nivelul presiunii fiscale influențează volumul veniturilor colectate la bugetul de stat, inclusiv gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale;
- autoritățile fiscale trebuie să fie în măsură să recupereze cât mai eficient creanțele fiscale datorate de contribuabilii care dețin conturi financiare în alte state;
- contribuabilii refuză să se supună obligațiilor fiscale pentru că sistemul fiscal este unul neechitabil, fapt ce contribuie la colectarea defectuoasă a creanțelor fiscale la bugetul statului;
- relația dintre contribuabili și Agenția Națională de Administrare Fiscală influențează nivelul de încredere privind capacitatea statului de a asigura bunăstarea populației;
- încrederea în autoritățile fiscale este relativ scăzută și influențează semnificativ gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale;
- sistemul fiscal trebuie să genereze un echilibru în economie, adică contribuabilii să fie dispuși să-și plătească obligațiile fiscale în mod voluntar.

Obiectivele principale urmărite în cadrul lucrării noastre au în vedere identificarea măsurilor specifice de consolidare a principalelor aspecte ce contribuie la crearea unui cadru eficient privind colectarea obligațiilor fiscale, puse pe seama explorării riguroase a cauzelor care denaturează, în prezent, nivelul de încredere al contribuabililor în autoritățile fiscale, prin prisma politicilor fiscale adoptate, precum și datorită deficiențelor sistemului fiscal actual. În acest sens, pornind de la această premisă, s-a urmărit atingerea următoarelor obiective:

O1: Definirea aspectelor teoretice privind sistemul fiscal din România, în contextul asigurării stabilității unui cadru eficient și transparent realizării veniturilor bugetare.

O2: Analizarea impactului deciziilor de politică fiscală în realizarea veniturilor bugetare, inclusiv modificarea Codului fiscal (Legea nr. 227/2015).

O3: Propunerea unui program de conformare voluntară care să contribuie la diminuarea costului colectării.

O4: Construirea unor indicatori de risc privind conformarea fiscală, care să contribuie la eficientizarea procesului de colectare.

O5: Înțelegerea atitudinii contribuabililor din economia românească față de plata impozitelor și taxelor (sondaje de opinie).

O6: Determinarea unei corelații între nivelul conformării voluntare și economia subterană.

O7: Identificarea factorilor care influențează gradul de civism fiscal (moralitatea fiscală) măsură de creștere a conformării voluntare la plata obligațiilor fiscale.

O8: Recomandări privind îmbunătățirea procesului de îndrumare și acordare a asistenței fiscale în vederea consolidării relației “contribuabil - A.N.A.F.”.

Considerăm că obiectivele pe care ni le-am propus și ipotezele de la care am pornit în cercetarea noastră au în vedere constituirea resurselor financiare ale statului care determină asigurarea cetățeanului asupra încrederii în guvernarea societății românești și sustenabilitatea acestuia în U.E., garantarea realizării veniturilor financiare ale statului prin înființarea unui sistem simplu și transparent de percepere pentru fiecare cetățean și conștientizarea necesității perceperii de impozite.

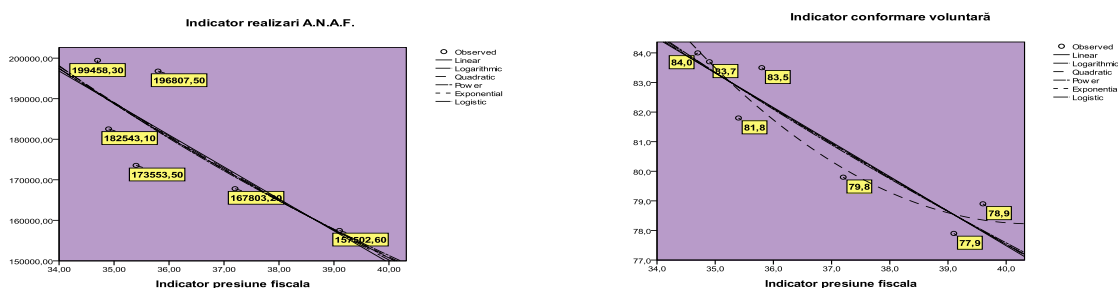
Lucrarea noastră este concepută și structurată în cinci capitole, după cum urmează:

Primul capitol, intitulat **Considerații privind sistemul fiscal din România**, înglobează noțiuni teoretice despre sistemul fiscal din România, respectiv politica fiscală pe care fiecare stat o adoptă și care se materializează prin legi, hotărâri de guvern, ordonanțe de guvern precum și alte reglementări specifice ale ordonatorilor principali de credite. Totodată, sunt prezentate, printr-o analiză comparativă, sistemele fiscale adoptate de către state membre ale Uniunii Europene (Austria și Ungaria), cu scopul identificării nivelului presiunii fiscale care afectează, în general, gradul de conformare voluntară la plata și declararea obligațiilor fiscale. Astfel, la un nivel din ce în ce mai ridicat al presiunii fiscale, interesul general al contribuabililor privind îndeplinirea obligațiilor fiscale scade progresiv, concomitent cu reducerea masivă a veniturilor colectate la bugetul de stat.

În acest sens, pornind de la ipoteza potrivit căreia nivelul presiunii fiscale influențează volumul veniturilor colectate la bugetul de stat, inclusiv gradul de conformare a obligațiilor fiscale, ne-am propus să analizăm dacă între acești indicatori există vreo legătură, precum și dacă nivelul presiunii fiscale afectează sau nu veniturile colectate la bugetul de stat, inclusiv conformarea voluntară a obligațiilor fiscale. Astfel, în urma unor prelucrări statistice, cu

ajutorul softului IMB SPSS 17, am constatat că, în ambele situații, nivelul presiunii fiscale influențează semnificativ atât volumul veniturilor care se încasează la bugetul de stat, cât și gradul de conformare voluntară a obligațiilor fiscale, fapt ce validează și ipoteza noastră enunțată în cadrul acestui capitol. Cu cât nivelul presiunii fiscale este mai redus (dacă scade cu 4% față de perioada analizată), cu atât mai mult contribuabilii sunt mai dispuși să se conformeze la plata obligațiilor fiscale (crește cu 4% față de perioada analizată), iar statul colectează mai eficient sumele datorate de către aceștia (crește cu 31% față de perioada analizată).

Graficul nr. 1 - Reprezentări grafice ale funcțiilor de regresie liniară, pătratică

Sursa: prelucrare date în SPSS 17

Prin urmare, considerăm că măsurile de relaxare fiscală adoptate de către stat în perioada 2015 – 2017, constituie un demers important în construirea unui sistem fiscal coerent, care să permită contribuabililor o mai bună conformare la plata și declararea obligațiilor fiscale. Totodată, apreciem că, deși nivelul presiunii fiscale este cu mult mai redus față de alte state membre U.E., este necesar ca autoritățile fiscale să modifice procedurile actuale de colectare a obligațiilor fiscale, precum și cele de acordare a asistenței fiscale, prin mutarea competenței de administrare la nivelul organelor fiscale teritoriale în cazul contribuabililor mijlocii care, în prezent, aduc venituri substanțiale la bugetul general consolidat (40%² din veniturile totale încasate la nivelul Mun. București)

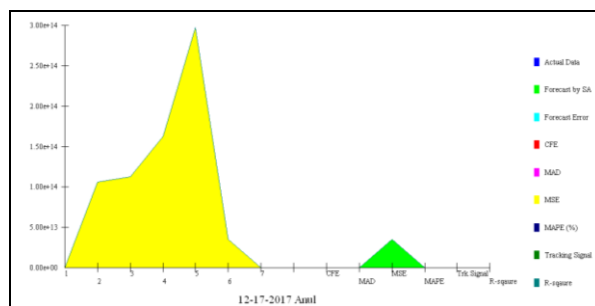
Al doilea capitol, intitulat **Impactul deciziilor de politică fiscală în realizarea veniturilor bugetare în România**, prezintă modul în care deciziile de politică fiscală influențează realizarea veniturilor statului, urmare modificărilor aduse de noua legislație fiscală elaborată în anul 2015 (Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal), dar și datorită analizării unor factori importanți, precum salariul minim pe economie, valoarea punctului de

² http://static.anaf.ro/static/10/Bucuresti/rap_dgrfpb_2016.pdf

pensie, contribuția aferentă fondurilor de pensii administrate în sistem privat și contribuțiile de asigurări sociale.

Totodată, din analizele efectuate, prin prisma modificărilor legislative, apreciem un trend ascendent al veniturilor bugetare încasate de la un an la altul, prin estimarea veniturilor care se vor încasa în anul 2017 (de exemplu, veniturile colectate în anul 2017 pot să fie în quantum de 203.427,73 mil. lei, în creștere cu 2% față de anul 2016), însă realitatea economică este alta, întrucât impactul modificărilor aduse de noul Cod fiscal pot distorsiona încasările bugetare, datorită reducerii anumitor cote de impozitare, încadrării anumitor activități în categoria veniturilor neimpozabile sau majorării anumitor plafoane de impozitare.

Graficul nr. 2 - Reprezentare grafică sub formă de arie a valorii prognozate pentru venitul realizat de A.N.A.F. pe anul 2017

Sursa: prelucrare date în WinQSB

Prin urmare, pornind de la propunerile legislative adoptate la nivelul A.N.A.F., considerăm că ar mai trebui luate următoarele măsuri:

- ✓ dezvoltarea unui sistem de plată on-line a obligațiilor fiscale pentru toate categoriile de contribuabili, conducând astfel la consolidarea încrederii acestora într-un sistem fiscal perfectibil, poate chiar performant. Începând cu anul 2016 se pot efectua plăți on-line doar de către persoanele fizice, prin intermediul Sistemului Național de Plăți Electronice (SNEP), respectiv prin „ghișeul.ro”;
- ✓ extinderea funcționalităților serviciului „Spațiul Privat Virtual” (SPV) și pentru persoanele juridice, permițând astfel și acestora vizualizarea declarațiilor on-line și istoricul de plată al obligațiilor fiscale, precum și depunerea on-line a declarațiilor fiscale;
- ✓ integrarea în cadrul formularului 150 „Declarații on-line” pentru persoane juridice și a posibilității accesării dosarului fiscal, fără a mai fi necesară completarea formularului 152 „Acces controlat la dosarul fiscal”. În prezent, migrarea de pe portalul „e-guvernare” în SPV

se realizează prin completarea formularului C800 - Cerere de înregistrare ca utilizator SPV a persoanelor care dețin certificat calificat (depunerea declarațiilor fiscale se poate face doar pe portalul e-guvernare);

✓ clarificarea aspectelor legislative referitoare la delimitarea veniturilor obținute din transferul proprietăților imobiliare din patrimoniul personal versus patrimoniul afacerii. De exemplu, o persoană fizică care deține în proprietate un bloc de apartamente (patrimoniul personal) este impozitată cu 3% pentru sumele care depășesc venitul neimpozabil de 450.000 lei;

✓ simplificarea documentației în ceea ce privește înregistrarea în scopuri de TVA și a condițiilor exigente de acordare a codului respectiv;

✓ eliminarea contribuției de asigurări sociale de sănătate în cazul persoanelor care obțin și venituri din cedarea folosinței bunurilor (în prezent această contribuție se percepe contribuabililor care realizează și alte venituri de natură salarială, pensii, investiții, activități agricole, etc.);

✓ modificarea modalității actuale de calcul a contribuției de asigurări sociale de sănătate, în cazul persoanelor care nu realizează venituri, în sensul cuprinderii acestora în cadrul persoanelor exceptate de la plata CASS;

✓ legiferarea regimului fiscal al monedei virtuale “bitcoin” în vederea impozitării veniturilor din tranzacționarea acesteia;

✓ reglementarea înregistrării fiscale a antrenorilor, arbitrilor sportivi sau a sportivilor de performanță minori;

✓ clarificarea aspectelor privind obligativitatea (sau nu) înscrierii la masa credală în urma încheierii procedurii de faliment/admiterii planului de reorganizare, în vederea ajustării bazei de impozitare a TVA;

✓ reglementarea regimului fiscal privind înregistrarea persoanelor nerezidente de către plătitorii de venit, prin atribuirea unui singur cod de identificare fiscală, cu ocazia primei înregistrări, la solicitarea plătitorului de venit;

✓ clarificarea aspectelor legislative privind fiscalizarea caselor de marcat în cazul persoanelor fizice rezidente (CNP) și nerezidente (NIF) în vederea desfășurării anumitor activități (închirierea în scop turistic a camerelor situate în locuințe proprietate personală – între 1 și 5 camere sau desfășurarea unor activități comerciale, cu caracter sezonier – 1 martie sau în perioada sărbătorilor de iarnă).

Capitolul trei, intitulat **Conformarea fiscală, parte integrantă a procesului de colectare**, analizează necesitatea existenței unei strategii eficiente la nivelul autorităților fiscale, cu scopul atragerii veniturilor la bugetul de stat, dar și asigurării că nerespectarea legislației fiscale este menținută la un nivel minim. În acest sens, au fost avute în vedere modalități specifice de dezvoltare a modului de colectare a obligațiilor fiscale ale contribuabililor, prin atingerea unor obiective de conformare, precum înregistrarea la administrația fiscală, completarea declarațiilor fiscale, raportarea veniturilor obținute și plata la timp a obligațiilor fiscale. În cazul în care unul dintre cele patru obiective nu este îndeplinit, autoritățile fiscale riscă să se confrunte cu fenomenul de neconformare la plata și declararea obligațiilor fiscale. Cu privire la modalitățile prin care autoritățile fiscale colectează creanțele fiscale datorate de către contribuabili, au fost identificate următoarele **limite**:

a. *disponibilitatea Fiscului de a informa centralizat*, prin intermediul Unității de Imprimerie Rapidă, a contribuabililor aflați în dificultate financiară privind acordarea unor facilități fiscale pentru obligațiile restante, fie pe o perioadă de 6 luni (fără garanții), fie pe o perioadă de 5 ani (cu garanții);

b. *existența unor deficiențe privind Programul de conformare voluntară pentru persoanele cu venituri/averi mari (PFAM)* referitoare la momentul de la care se impun veniturile detectate de către autoritățile fiscale. În acest sens, apreciem oportună introducerea unui moment „zero” de la care obligațiile fiscale încep să „curgă”, pentru a stimula declararea voluntară a contribuabililor în cauză, precum și aplicarea diferențiată a cotelor de impozitare, întrucât demotivează conformarea voluntară a contribuabililor corecți;

c. *valorificarea de către A.N.A.F. a schimbului automat de informații privind conturile financiare*. Astfel, ținând cont de faptul că începând cu luna septembrie 2017, România procedează la schimbul automat de informații privind conturile financiare cu alte state, inclusiv cu cele considerate paradisuri fiscale, apreciem că autoritățile fiscale pot lansa programe specifice de divulgare (conformare) voluntară cu scopul atragerii veniturilor din străinătate nedeclarate de către contribuabili sau nedepistate de către organele de inspecție fiscală. Prin urmare, pornind de la ipoteza conform căreia autoritățile fiscale trebuie să fie în măsură să recupereze cât mai eficient creanțele fiscale datorate de către contribuabilii care dețin conturi financiare în alte state, am considerat că rata de declarare a sumelor deținute în conturile din străinătate în anul 2016 (78 de persoane au declarat venituri din străinătate), în scădere cu 40% față de anul 2015 (în cadrul PFAM), este una care nu stimulează inițiativa contribuabililor privind declararea sumelor respective, precum și creșterea eficiență a

veniturilor colectate la bugetul de stat. În acest sens, prin estimarea atât a numărului de contribuabili care vor declara veniturile din străinătate în anul 2017 (13), cât și a veniturilor care vor fi declarate în aceeași perioadă (74 mil. lei), am constatat că acestea vor înregistra o scădere semnificativă, fapt ce a condus la construirea unui program de conformare voluntară adresat persoanelor fizice care realizează venituri din străinătate și validarea ipotezei enunțate. Practic, prin intermediul programului de conformare voluntară există posibilitatea ca, o parte dintre contribuabilii care dețin conturi bancare în alte state să fie dispuși să se autodenunțe, beneficiind de anumite facilități fiscale la declararea sumelor respective (de exemplu, reducerea cu 37.5% a impozitului pe venit datorat, de la 16% la 10%), cu condiția îndeplinirii unor criterii de risc preliminariei referitoare la rezidența fiscală (în vederea evitării dublei impuneri sau acordării creditului fiscal), la veniturile realizate în străinătate (> 50.000 USD), la conturile bancare deținute (active și închise), la obligațiile fiscale restante în România, la sancțiunile aplicate până la data solicitării accesării programului sau la infracțiunile săvârșite.

Tabelul nr. 1 – Concept program de conformare voluntară în România

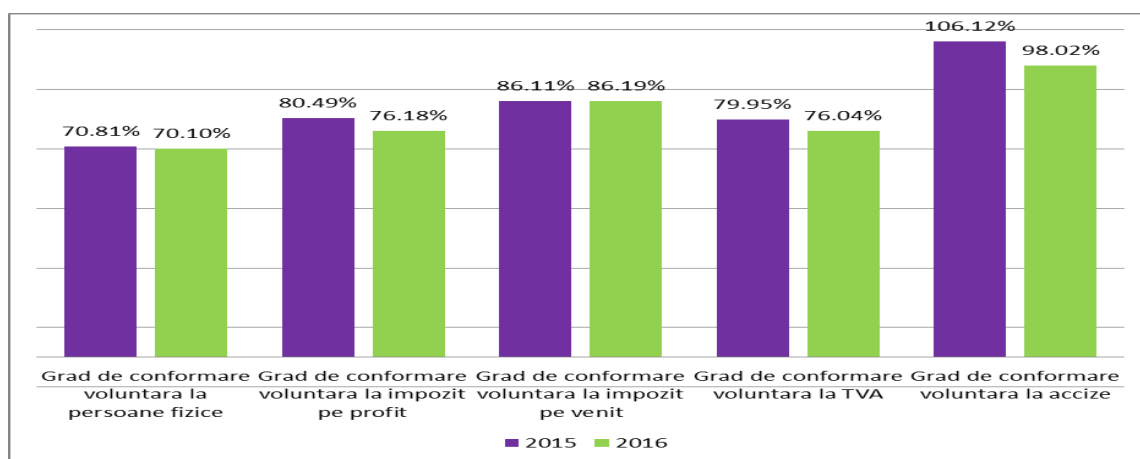
Reguli generale	Schimb automat de informații	Program de conformare voluntară asupra conturilor financiare deținute în alte state
	Nedeclararea la timp a obligațiilor fiscale	Autodenunțare
Perioada de derulare a programului	Permanent	3 ani
Impozit pe venit	16% (standard)	10% (program)
Dobânzi penalizatoare	0,02%/zi de întârziere (standard)	0,01%/zi de întârziere (program)
Penalități de întârziere	0,01%/zi de întârziere (standard)	0,00%/zi de întârziere (program)
Penalități de nedeclarare	0,08%/ zi de întârziere (standard)	reducere de 50% (program)
Sancțiuni contravenționale	între 50 și 500 de lei	Avertisment (program)
Urmărire penală	Da (standard)	Nu (program)
Închisoare	Da (standard)	Nu (program)
Condiții de eligibilitate	Nu e cazul	50% din veniturile deținute în conturi financiare din alte state să fie depozitate în conturi bancare din România

Necesitatea existenței unui astfel de program derivă din faptul că autoritățile fiscale pot să-și reducă considerabil costurile cu recuperarea sumelor datorate de către contribuabili, cu condiția să investigheze prudent acele situații cu potențial de risc ridicat, respectiv proveniența fondurilor care sunt asociate cu activitățile infracționale (procesul de spălarea banilor) și să includă în programele de conformare doar pe acei contribuabili care se califică în limitele parametrilor setați prin programul de conformare voluntară.

Prin urmare, **apreciem** că un astfel de program de conformare voluntară destinat veniturilor realizate în străinătate, reprezintă un demers important pentru autoritățile fiscale în atragerea de resurse financiare la nivel național, precum și de reducere a costurilor aferente colectării obligațiilor fiscale

d. măsurarea gradului de conformare voluntară la plata și declararea obligațiilor fiscale doar pentru persoanele juridice, fapt ce demonstrează că o parte din veniturile statului nu sunt evidențiate în mod realist, în concordanță cu tipurile de impozite și categoriile de contribuabili plătitori de impozite și taxe. Tocmai de aceea, am considerat necesară determinarea gradului de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale pentru persoane fizice și pe tipuri de impozite (impozit pe profit, impozit pe venit, TVA și accize).

Graficul nr. 3 - Gradul de conformare voluntară la plată pentru persoane fizice și pe tipuri de impozite

Sursa: realizat de autor pe baza propriilor estimări

Astfel, cu ajutorul simulărilor efectuate privind determinarea gradului de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale, distinct, pe categorii de contribuabili și tipuri de impozite, a reieșit că zonele cu risc ridicat sunt în special la categoriile de contribuabili persoane fizice (70%), dar și la majoritatea tipurilor de impozite și taxe percepute de stat (78% la impozitul pe profit, 86% la impozitul pe venit și 78% la TVA).

Totodată, din estimările efectuate privind gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale pe tipuri de impozite, se poate observa că nivelul încasărilor se situează, în general, la aproximativ 80% din totalul sumelor previzionate anual, faptul ce demonstrează că Agenția Națională de Administrare Fiscală trebuie să-și îmbunătățească metodele de colectare

a obligațiilor fiscale, precum și modul de abordare a contribuabililor, cu scopul de a determina motivele pentru care aceștia întâmpină dificultăți în a se conforma voluntar.

În acest sens, considerăm că ar trebui luate următoarele măsuri cu impact semnificativ în creșterea gradului de colectare a obligațiilor fiscale:

- determinarea de către A.N.A.F. a gradului de conformare voluntară la plata și declararea obligațiilor fiscale pe categorii de contribuabili și pe tipuri de impozite și taxe aferente bugetului de stat;
- monitorizarea lunară, trimestrială și anuală a indicatorilor care măsoară acest grad de conformare voluntară, în vederea luării măsurilor care se impun pentru corectarea deficiențelor constatate;
- înființarea unui departament specializat la nivelul A.N.A.F. care să analizeze cazurile de neconformare fiscală cu scopul de identifica metodele prin care se pot recupera sumele restante (contactarea telefonică, vizita la sediul contribuabililor, informări electronice, etc.);
- selectarea contribuabililor care nu se conformează, în vederea oferirii posibilității de eşalonare la plată a obligațiilor fiscale;
- lansarea unor programe de conformare voluntară adresate tuturor categoriilor de contribuabili, cu scopul de a încuraja declararea și plata la timp a obligațiilor fiscale, precum și de a dimensiona volumul încasărilor anuale în conformitate cu Legea bugetului de stat;
- crearea unor ghiduri fiscale pe categorii de activități, care să cuprindă informații complete despre modul de înființare, categoriile de impozite percepute, termenele de plată, precum și modalitățile de efectuare a plăților, inclusiv indicarea conturilor de trezorerie aferente sumelor respective.

Așadar, apreciem că introducerea cu prioritate a unor astfel de măsuri ar putea contribui la creșterea veniturilor bugetare și implicit la reducerea arieratelor rămase de recuperat, dar și la monitorizarea cu ușurință a acelor categorii de contribuabili care nu se conformează voluntar.

e. *percepția* pe care contribuabilii o au despre sistemul fiscal, în general, dar și în autoritățile fiscale, contribuie la colectarea defectuoasă a creanțelor fiscale la bugetul statului. În acest sens am elaborat un chestionar (anexa nr. 2) care să măsoare atitudinea contribuabililor privind plata obligațiilor fiscale, prin determinarea unui eșantion reprezentativ, astfel încât rezultatele obținute să fie generalizate (metoda Taro Yamane). Chestionarul a fost distribuit

unui număr 400 de persoane juridice și persoane fizice autorizate din Municipiul București, în vederea identificării percepției contribuabililor privind plata obligațiilor fiscale, precum și a motivelor care sprijină conformarea voluntară a obligațiilor fiscale.

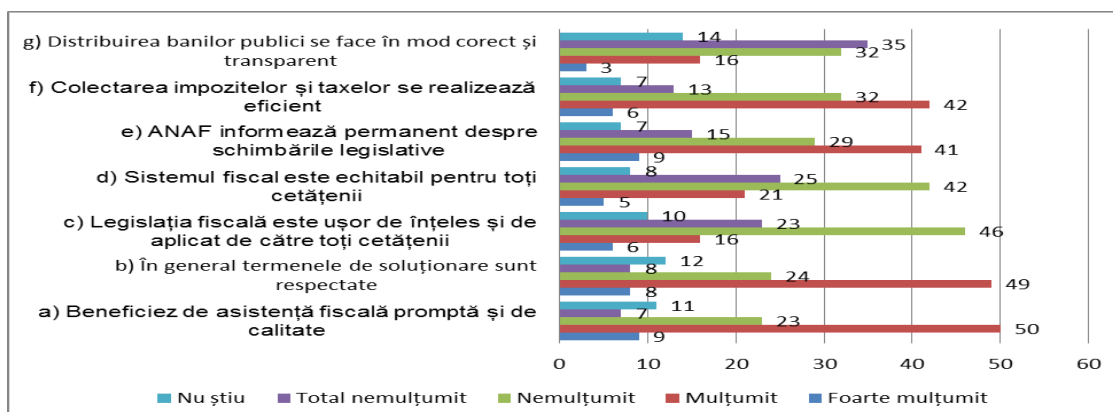

Astfel, în studiul nostru, am enunțat câteva ipoteze de lucru care să verifice percepția contribuabililor față de Fisc, precum și modul în care aceștia înțeleg relația acestora cu autoritățile fiscale.

Prin intermediul primei ipoteze de lucru, „contribuabilii refuză să se supună obligațiilor fiscale pentru că sistemul fiscal este unul neechitabil, fapt ce contribuie la colectarea defectuoasă a creanțelor fiscale la bugetul statului”, am analizat percepția persoane juridice și persoane fizice autorizate care au completat chestionarul din Anexa nr. 2 și am constatat faptul că relația dintre contribuabili și A.N.A.F. determină formarea mentalității de ansamblu privind existența unui climat favorabil, modern și echitabil pentru toți cetățenii.

Investigarea acestei ipoteze de lucru a condus la rezultatele așteptate, respectiv aproximativ 40% din totalul persoanelor intervievate (400) au declarat că sunt nemulțumiți de complexitatea legislației fiscale care lasă loc de interpretări, de modalitatea în care A.N.A.F. colectează la bugetul statului sumele datorate de către contribuabili și de faptul că banii publici nu sunt distribuiți în mod corespunzător și transparent (graficul nr. 4).

Graficul nr. 4 – Relația dintre contribuabili și ANAF (%)

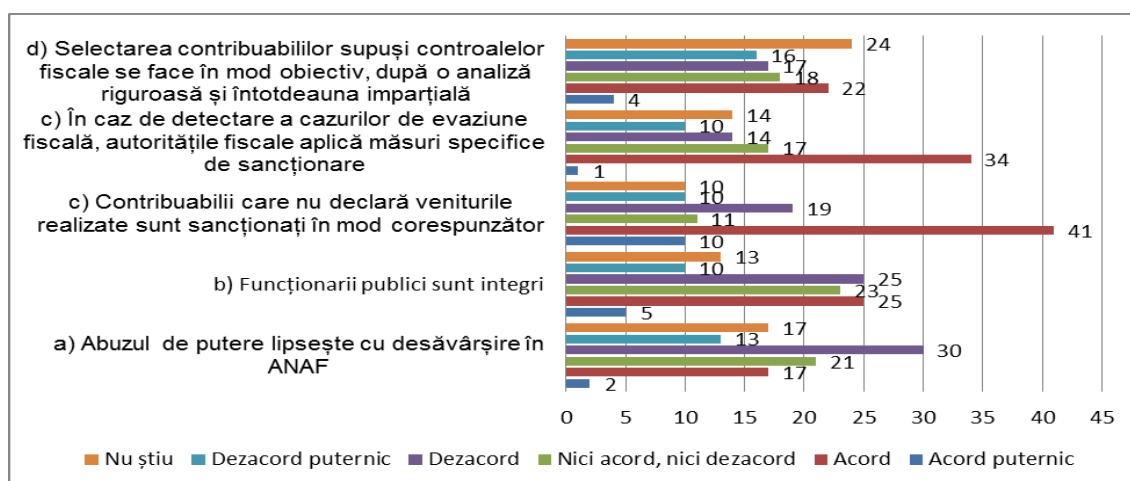

Sursa: realizat de autor pe baza chestionarului din anexa nr. 2

A doua ipoteză de lucru, „relația dintre contribuabili și A.N.A.F. influențează nivelul de încredere privind capacitatea statului de a asigura bunăstarea populației” a fost testată prin utilizarea întrebărilor nr. 5 și 6 din Chestionar și am constatat că, și în acest caz, încrederea contribuabililor în autoritățile fiscale este relativ scăzută (32%), datorită percepției privind nivelul corupției în rândul funcționarilor publici (35%), respectiv puterii de control a Fiscului (42%), dar și datorită nivelului redus al credibilității diferitelor direcții de specialitate din cadrul A.N.A.F., după cum urmează:

- ✓ Direcția Generală a Vămilelor (59%);
- ✓ Direcția Generală Antifraudă Fiscală (53%);
- ✓ Direcția Generală de Soluționare a Contestațiilor (51%);
- ✓ Direcția Generală de Asistență pentru Contribuabili (49%).

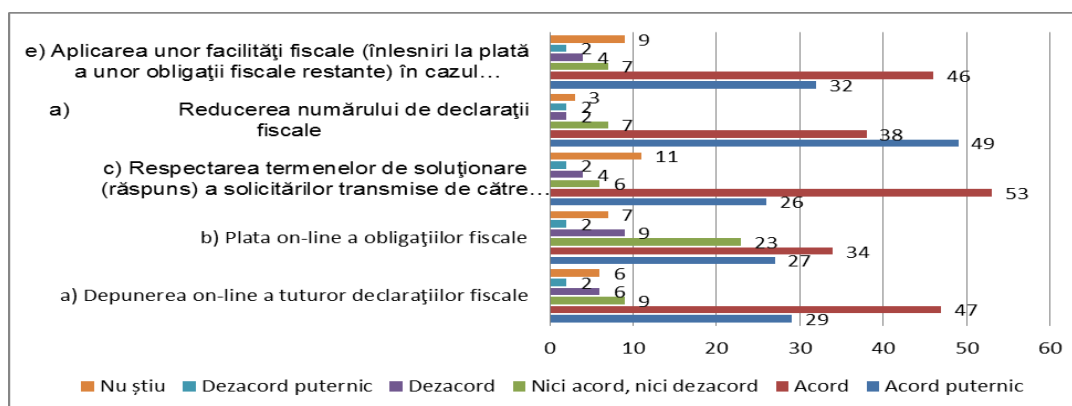
Graficul nr. 5 – Încrederea contribuabililor în autoritățile fiscale (%)

Sursa: realizat de autor pe baza chestionarului din anexa nr. 2

Ultima ipoteză, „încrederea în autoritățile fiscale este relativ scăzută și influențează semnificativ gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale”, confirmă faptul că Agenția Națională de Administrare Fiscală trebuie să-și îmbunătățească rapid procesele de lucru, respectiv posibilitatea depunerii on-line a tuturor declarațiilor fiscale (76%), plata on-line a obligațiilor fiscale (61%), respectarea termenelor de soluționare (răspuns) a solicitărilor transmise de către contribuabili (79%), reducerea numărului de declarații fiscale (87%), aplicarea unor facilități fiscale (înlesniri la plată a unor obligații fiscale restante) în cazul întâmpinării unor dificultăți financiare la plata obligațiilor fiscale (79%).

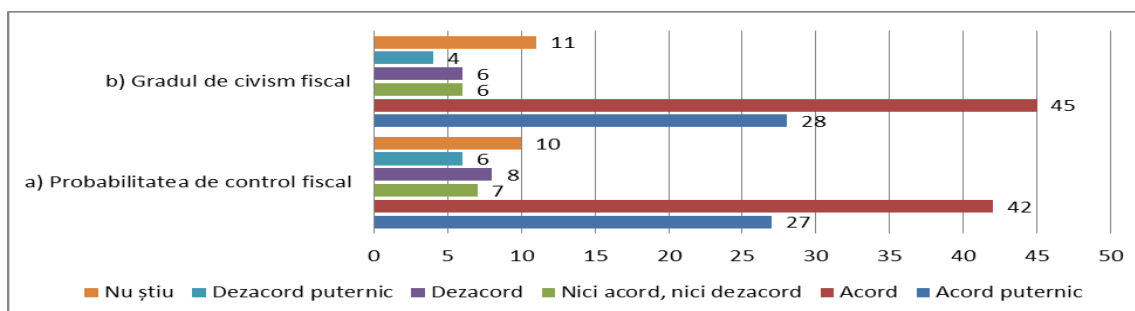
Graficul nr. 6 – Modalități de creștere a gradului de conformare voluntară (%)

Sursa: realizat de autor pe baza chestionarului din anexa nr. 2

În ceea ce privește motivele care sprijină conformarea voluntară, am identificat o combinație între „gradul de civism fiscal” (73%) și „probabilitățile de control” (69%), respectiv un mix între conștiință și teamă de detectare, fapt ce demonstrează că fenomenul de conformare are loc în condițiile încrederii în autorități, cât și în condițiile puterii ridicate a statului (graficul nr. 7).

Graficul nr. 7 – Motivele care sprijină conformarea voluntară (%)

Sursa: realizat de autor pe baza chestionarului din anexa nr. 2

Prin urmare, atunci când contribuabilii au încredere în autorități, nivelul de conformare voluntară crește, datorită faptului că aceștia percep povara fiscală ca fiind distribuită echitabil și că legislația este corectă. Dacă interacțiunea are la bază puterea impusă de autoritățile fiscale și contribuabilii consideră că fraudarea nu este benefică pentru ei, nivelul conformării silite crește. De asemenea, dacă ambii factori de influență scad, este posibil să apară fenomenul de neconformare. Practic, contribuabilul trebuie să reprezinte un deziderat al conformării voluntare, fără de care statul nu mai poate să susțină o creștere sustenabilă pe

termen îndelungat și să asigure bunăstarea populației. Modernizarea autorităților fiscale trebuie să „înceapă” și să pună pe primul plan relația cu contribuabilii săi, întrucât societatea actuală devine din ce în ce mai digitalizată, lăsând în urmă conceptele tradiționale despre Fisc și mentalitatea de mult apusă că autoritățile fiscale dețin monopolul. Controlul acestora asupra cetățenilor nu mai are loc în peisajul actual, când majoritatea societăților sunt orientate către oferirea de servicii de calitate, bazate pe experiența dobândită în timp și oportunitatea menținerii la standarde înalte.

În acest sens, **considerăm** că ar trebui luate următoarele măsuri în vederea creșterii nivelului de încredere în ANAF:

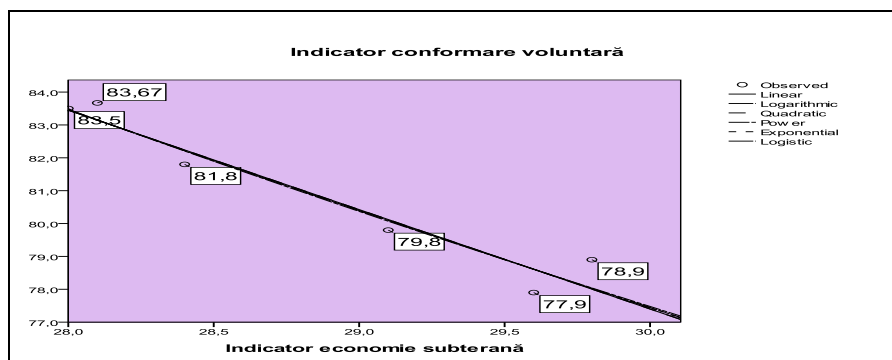
- creșterea nivelului de pregătire profesională a funcționarilor publici din cadrul A.N.A.F., în special în domeniul juridic și al psihologiei grupurilor mici;
- schimbarea timpului de control fiscal în sensul sporirii caracterului preventiv al acestuia, activitatea funcționarilor să fie subordonată respectului reciproc, să nu aibă păreri preconcepute, să țină cont de opinia celui controlat;
- mai multă transparență în relația cu contribuabilul;
- restituirea datoriilor către contribuabili în termen scurt;
- îmbunătățirea sistemelor IT, eliminarea birocrăției și îmbunătățirea relației control – contribuabil;
- reducerea termenelor de răspuns pentru contribuabili.

Al patrulea capitol, intitulat **Moralitatea fiscală, măsură de creștere a gradului de conformare fiscală**, abordează componenta psihologică a fiscalității, respectiv comportamentul fiscal al contribuabilului și factorii care determină sau îngreunează îndeplinirea voluntară a obligațiilor fiscale. De asemenea, evidențiem aspectele care determină existența sau apariția sentimentului civic, din punct de vedere fiscal, prin intermediul normelor sociale, corectitudinii sarcinii fiscale și încrederii în stat. În acest sens, teoria altruistă (Chung, 1976) clarifică faptul că, în principiu, deciziile de sustragere de la plata impozitelor sunt constrânse de bunăstarea generală, sentimentul de moralitate fiscală fiind influențat atât de propriile convingeri, cât și de starea generală a societății. Mai mult de atât, teoria kantiană (Laffont, 1995 și Sugden, 1994) stabilește ca punct de pornire în conturarea unui comportament fiscal adecvat, echitatea sarcinii fiscale percepută de fiecare contribuabil. Comportamentul fiscal depinde în mare măsură de atitudinea și percepția privind impozitele și taxele percepute de către stat, precum și de modul în care sistemul fiscal (de exemplu legislația fiscală și probabilitățile de control) în ansamblu, permite gestionarea

corectă a cazurilor de neconformare fiscală. În ceea ce privește comunicarea în administrația fiscală, deși Agenția Națională de Administrare Fiscală a dezvoltat, în ultimii ani, diverse modalități de comunicare între contribuabili și administrațiile fiscale, cu scopul acordării de îndrumare și asistență contribuabililor, cum ar fi: e-mail, Call-center, portalul A.N.A.F., servicii de depunere a declarațiilor fiscale în mediul on-line, consolidarea gradului de civism fiscal în rândul cetățenilor se realizează anevoios. Carențele legislative reprezintă, încă, o mare provocare atât pentru autoritățile fiscale, cât și pentru contribuabili, întrucât acestea contribuie atât la degradarea încrederii în capacitatea administrativă a statului de a asigura resursele financiare necesare, cât și la dimensionarea economiei subterane (28% din PIB).

În acest sens, în vederea consolidării relației dintre contribuabili și A.N.A.F., precum și în vederea creșterii nivelului de conformare voluntară a obligațiilor fiscale, am efectuat simulări statistice cu ajutorul programului IMB SPSS 17, cu scopul de a determina dacă există sau nu o legătură între gradul de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale și economia subterană. În urma cercetării efectuate, am constatat că există o legătură puternică între cei doi indicatori, determinată de valoarea absolută a coeficientului de corelație de “-0,968”. Această valoare negativă a coeficientului de corelație arată că variabilele sunt indirect corelate, adică dacă valorile uneia au o tendință de creștere, ale celeilalte au o tendință de scădere și invers.

Graficul nr. 8 - Reprezentări grafice ale funcțiilor de regresie liniară

Sursa: prelucrare date cu softul SPSS 17

Similar, prin intermediul modelului statistic de regresie liniară, am prognozat anumite evoluții ale indicatorilor analizați, pornind de la asumția că nivelul economiei subterane în anul 2017 se situează la 26%, în scădere cu 2% față de anul 2015, ceea ce demonstrează că nivelul conformării voluntare poate să crească cu 6% (de la 83,5% în anul 2015 la 89,5% în anul 2017), după cum urmează:

$$(1) \text{ Indicator conformare voluntară} = 168,143 - 3,025 \times$$

Coeficienții de “168,143” și “-3,025” intră în calcul în evaluarea indicatorului de conformare voluntară, după cum exemplificăm în cele ce urmează: dacă pentru un alt an, de exemplu 2017, se estimează că indicatorul economiei subterane este de 26%, atunci valoarea estimată pentru indicatorul de conformare voluntară este cea din formula (2):

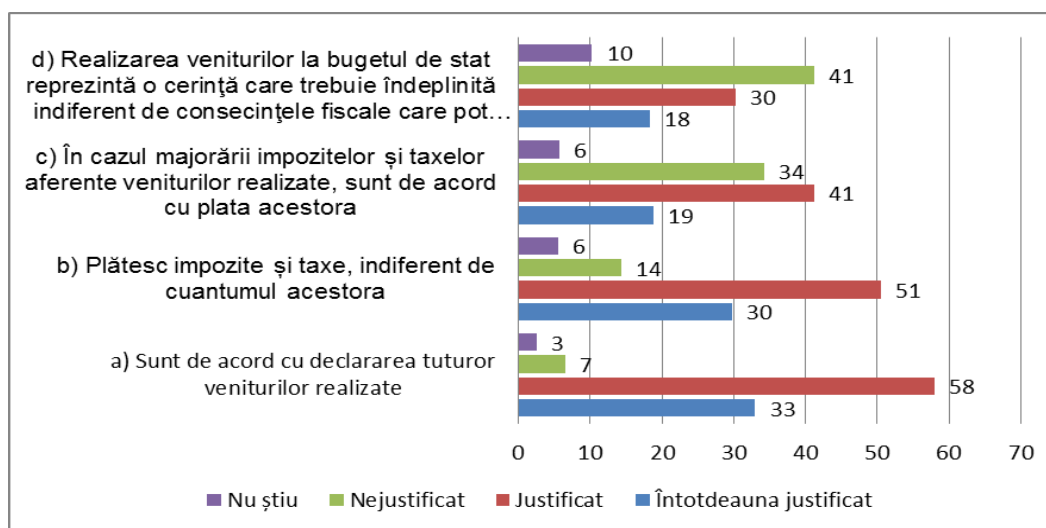
$$(2) \text{ Indicator conformare voluntară} = 168,143 - 3,025 \times 26,0 = 168,143 - 78,65 = 89,493$$

Astfel, dacă față de anul 2015, indicatorul economiei subterane ar avea o scădere de 2 unități (în anul 2015 a fost de 28%, iar în 2017 am presupus a fi de 26%, deci cu 2 unități mai mic), atunci valoarea estimată a indicatorului conformare voluntară este de 45,822, adică mai mare decât valoarea din anul 2015 cu 5,993 \approx 6 unități. Deci, o modificare cu 2 unități a indicatorului economiei subterane, se face la o modificare cu 6 unități a indicatorului conformare voluntară. Și invers, o modificare cu 6 unități a indicatorului conformare voluntară, se leagă de o modificare cu 2 unități a indicatorului economiei subterane, conform modelului de regresie găsit în formulele (1) și (2).

În concluzie, există o legătură puternică între cei doi indicatori analizați, respectiv gradul de conformare voluntară și nivelul economiei subterane, fapt ce denotă importanța pe care statul trebuie să o acorde cetățenilor privind gradul de încredere în Fisc, bazată pe conștiința civică a fiecărui plătitor de impozite și taxe. Practic, o scădere cu 2% a nivelului economiei subterane conduce la o dimensionare cu 6% a gradului de conformare voluntară.

De asemenea, tot în cadrul acestui capitol, am efectuat un studiu de caz privind gradul de moralitate fiscală în România, în vederea identificării, din punct de vedere al factorilor demografici, profilului fiscal al contribuabililor dispuși să plătească impozite și taxe. Pornind de la acest considerent, în studiul nostru am enunțat ipoteza de lucru potrivit căreia sistemul fiscal trebuie să genereze un echilibru în economie, adică contribuabilii să fie dispuși să-și plătească obligațiile fiscale în mod voluntar. În acest sens, am considerat că rata medie a fiscalității, înregistrată în România în anul 2015 (22,89%) în scădere cu 0,28% față de anul 2014, este una care nu stimulează creșterea gradului de conformare voluntară la plata obligațiilor fiscale și, prin urmare, nici nivelul moralității fiscale.

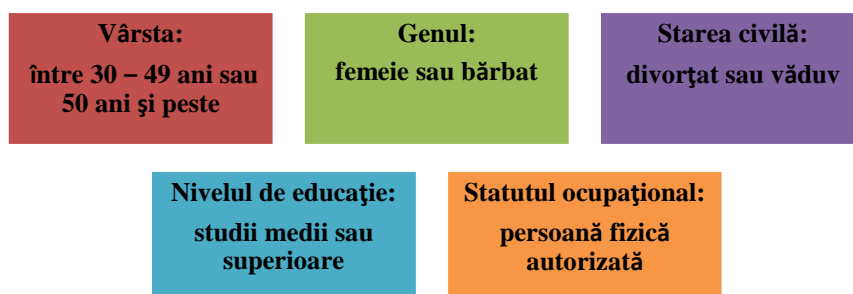
Graficul nr. 9 – Gradul de moralitate fiscală (%)

Sursa: realizat de autor pe baza chestionarului din anexa nr. 2

Astfel, pe baza acestei ipoteze, am analizat gradul de civism fiscal al persoanelor fizice și juridice care au completat chestionarul din anexa nr. 2 (întrebarea nr. 9) și am constatat faptul că, majoritatea respondenților (71%) preferă să-și achite obligațiile fiscale, indiferent de politica fiscală adoptată de statul român, 21% consideră că nu este justificat să declare statului veniturile obținute, iar 8% nu știu dacă sunt dispuși sau nu să evite plata taxelor și impozitelor datorate statului. Practic, se constată că, deși există disponibilitate crescută față de declararea impozitelor și taxelor (91%), plata obligațiilor fiscale (80%) rămâne o chestiune majoră pentru contribuabili, iar cu cât statul acționează în direcția creșterii prelevărilor obligatorii (60%), cu atât scade interesul spre conformare voluntară (49%).

În ceea ce privește categoria de contribuabili dispuși să se conformeze la plata și declararea obligațiilor fiscale, am identificat următorul profil fiscal:

Așadar, constatăm faptul că profilul moral al contribuabilului nu este format din persoane tinere, cu vârsta până în 29 de ani, cu studii superioare/postuniversitare, ceea ce

demonstrează importanța pe care trebuie să o acorde statul, prin intermediul autorităților fiscale, acestei categorii de contribuabili care reprezintă viitorul societății românești. În acest sens, pentru a asigura transparența și credibilitatea proceselor de interacțiune dintre autoritățile fiscale și contribuabili, ce determină creșterea gradului de conformare fiscală, considerăm că este necesară extinderea serviciilor oferite cetățenilor, cu scopul de a contura un cadru eficient dezvoltării voluntare a civismului fiscal și implicit, de diminuare a economiei subterane, respectiv:

- crearea unor flayer-e care să conțină informații despre serviciile oferite contribuabililor și distribuirea acestora la ghișeele organelor fiscale;
- acordarea de asistență la sediul organelor fiscale privind utilizarea serviciilor electronice de comunicare la distanță (de ex. SPV sau ghișeul.ro);
- contactarea periodică, la termenele de plată a obligațiilor fiscale datorate de către contribuabili, în vederea informării acestora privind modalitățile de plată a sumelor datorate;
- informarea din timp (letric sau e-mail) a contribuabililor referitor la schimbările legislative și invitarea acestora la sediul organelor fiscale pentru acordarea de asistență fiscală specifică activităților desfășurate de către aceștia;
- organizarea de întâlniri cu tematică fiscală în cadrul școlilor/liceelor/facultăților, cu scopul educării tinerilor în materie de impozite și taxe.

Totodată, în vederea îmbunătățirii relației dintre contribuabili și A.N.A.F., apreciem oportună implementarea unor măsuri referitoare la activitatea de îndrumare și acordare de asistență fiscală de către organele specializate din cadrul Agenției, după cum urmează:

- desfășurarea activității de asistență pentru contribuabili pe niveluri de competență (diferite de cele existente, potrivit Codului de procedură fiscală), respectiv: nivelul 1 (adresat organelor fiscale) doar pentru asistența directă, la sediu și nivelul 2 (adresat organelor fiscale superioare – Direcții regionale sau A.N.A.F.) pentru asistența în scris sau prin e-mail;
- modificarea termenelor de soluționare a adreselor transmise de către contribuabili, în funcție de complexitatea problematicii fiscale, respectiv: 30 de zile (răspuns direct), 45 de zile (solicitare punct de vedere la A.N.A.F.) și 60 zile (solicitare punct de vedere la M.F.P.).

De asemenea, o altă propunere care să faciliteze relația dintre contribuabili și A.N.A.F., este organizarea anuală a unor sondaje de opinie care să determine gradul de moralitate fiscală al acestora, fiind o măsură incontestabilă de dimensionare a gradului de conformare voluntară a obligațiilor fiscale.

Crearea unor programe de tip “On boarding” adresate contribuabililor în primele 6 luni de la depunerea primei declarații fiscale, prin contactarea și invitarea la sediul administrației fiscale, cu scopul oferirii de îndrumare și asistență în domeniul specific de activitate al acestora, reprezintă, de asemenea, un demers important în consolidarea relației “contribuabil – A.N.A.F.”.

Construirea unui profil fiscal al contribuabilului, pe baza unor factori demografici stabiliți în prealabil de către autoritățile fiscale, ținând cont și de tipurile de declarații depuse, modalitățile de depunere, recurența depunerii acestora, frecvența plăților și modalităților de plată utilizate, numărul de amenzi primite și plătite, numărul de contestații depuse, numărul de controale fiscale efectuate, poate reprezenta o etapă importantă în promovarea unor programe viitoare de conformare voluntară, prin acordarea unor reduceri la plata la timp a obligațiilor fiscale și răsplătirea contribuabililor corecți.

În concluzie, conformarea voluntară se poate realiza doar prin îndeplinirea unor cerințe specifice, respectiv prin adoptarea unui sistem fiscal simplu, ușor de înțeles, prin aplicarea unei legislații fiscale coerente, care să asigure bunăstarea populației. Mai mult de atât, oferirea unor servicii de calitate, bazate pe experiența și profesionalismul dobândit în timp de către funcționarii publici, precum și oportunitatea menținerii unor standarde înalte de servire, trebuie să reprezinte un deziderat al autorităților fiscale. Indiferent de modul în care este analizat comportamentul contribuabilului și modul în care acesta percepe obligațiile fiscale, statul trebuie să ia măsuri privind propria organizație, întrucât doar în aceste condiții putem asigura mediul oportun dezvoltării gradului de civism fiscal și implicit, al conformării voluntare a obligațiilor fiscale. Mai mult de atât, apreciem relevantă externalizarea serviciilor de executare silită și tehnologia informațiilor (IT), precum și selectarea riguroasă a personalului dedicat zonei de servire a contribuabililor, ținând cont, în primul rând de abilitățile de comunicare, dar și de experiența profesională, în vederea asigurării mediului propice pentru îndeplinirea eficientă a modalităților de colectare a veniturilor bugetare. Și să nu uităm, societatea actuală se identifică din ce în ce mai mult cu era digitală și reclamă pertinent faptul că statul încă nu este în măsură să ofere tehnologia necesară asigurării unor servicii la distanță, performante pentru contribuabili.

Capitolul cinci, intitulat **Concluzii finale, contribuții personale și dezvoltări ulterioare**, prezintă o sinteză a demersului nostru științific, inclusiv direcțiile viitoare de cercetare, precum:

- ✓ organizarea unor sesiuni de educație fiscală adresate viitorilor contribuabili, în special pentru categoria cu potențial de risc ridicat către economia subterană, identificată pe baza factorilor demografici utilizați în cadrul chestionarului (tineri, cu vârsta până în 29 de ani, cu studii superioare/postuniversitare), în vederea creșterii gradului de încredere în autoritățile fiscale, precum și al consolidării relației dintre contribuabili și A.N.A.F.
- ✓ realizarea unui ghid fiscal care să cuprindă informații generale despre sistemul fiscal în ansamblu, prin promovarea acestuia în cadrul liceelor/facultăților de profil economic și nu numai, prin intermediul direcțiilor regionale/administrațiilor fiscale, cu scopul educării tinerilor în materie fiscală, precum și întăririi gradului de civism fiscal. Pentru realizarea acestui obiectiv se va avea în vedere colaborarea cu direcțiile de specialitate din cadrul Agenției Naționale de Administrare Fiscală, respectiv cu Direcția Generală de Asistență pentru Contribuabili, responsabilă cu elaborarea materialelor informative.
- ✓ construirea unui indicator care să măsoare gradul de moralitate fiscală și în cadrul Agenției Naționale de Administrare Fiscală, cu scopul de a determina și nivelul de încredere al funcționarilor publici în Agenție, precum și percepția privind relația funcționarilor publici cu Agenția. Astfel, la baza acestui indicator, considerăm relevantă efectuarea unui sondaj de opinie realizat anual, distribuit odată cu parcurgerea procesului de evaluare a performanțelor individuale, în vederea explorării nivelului de civism fiscal al funcționarilor publici.
- ✓ realizarea unor corelații între nivelul moralității fiscale și evaziunea fiscală, precum și între conformarea voluntară și moralitatea fiscală în vederea diminuării cauzelor care pot afecta procesul de colectare a creanțelor fiscale.

De asemenea, rezultatele cercetărilor ulterioare vor fi diseminate în cadrul conferințelor și simpozioanelor naționale și internaționale cotate ISI și/sau indexate în baze de date internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Academia Română,
Institutul de
lingvistică “Iorgu
Iordan” Dictionar explicativ al limbii române, ed. a II-a revăzută și adăugită,
Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009
2. Adams J.S. Inequity in social exchange in L. Berkowitz (ed.): Advances in
Experimental Social Psychology, New York, Academic Press, 1965
3. Ajzen I., Fishbein
M. Understanding Attitudes and Predicting Behavior, Englewood
Cliffs, NY: Prentice Hall, 1990
4. Alm J., Cronshaw
M.B., McKee M. Tax compliance with endogenous audit selection-rules, Kyklos, no.
46, 1993
5. Alm J., McClelland
G.H., Schulze W.D. Why people pay taxes?, Journal of Public Economics, no. 48, 1992b
6. Alm J., Martinez-
Vasquez J., Torgler
B. Developing Alternative Frameworks for Explaining Tax
Compliance, Routledge, N.Y., 2010
7. Anghelescu Coralia,
Socol Cristian, Socol
Aura Gabriela Politici economice, Editura Economică, București, 2009
8. Arlando Marques de
Oliveira Neto Governance and Risk Management in Taxation, Springer, 2017
9. Ariely D., Norton
M.I. Psychology and Experimental Economics – A Gap in Abstraction,
Association for Psychological Science, vol. 16, 2007
10. Armstrong, Harvey
and Jim Taylor Regional Economics and Policy, Ed. Harvester Wheatsheaf,
London, 1993
11. Avram Ion Uniunea Europeană și aderarea României, Ed.Sylvi, București, 2001
12. Ault H.J., Arnold
B.J. Comparative Income Taxation: A Structural Analysis, 2nd ed.,
Kluwer Law International, 2004
13. Axelrod R. The Evolution of Cooperation, New York: Basic Books, 1984
14. Banciu Teodor
Dumitru Politici Fiscale Europene, Editura Salgo, Sibiu, 2011
15. Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioural change,
Psychological Review, no. 84, 1997
16. Bannock Graham,
Manser William Dictionar internațional de finanțe, Editura Universal Dalsi,
București, 2000
17. Băcescu M.,
Băcescu-Cărbunaru
A. Politici macroeconomice de integrare a României în Uniunea
Europeană, Editura Economică, București, 2008
18. Bătrâncea L.M.,
Nichita, R.A.,
Bătrâncea I.,
Moldovan B.A. Tax Compliance Models: From Economic to Behavioral
Approaches, Transylvanian Review of Administrative Sciences,
2012
19. Beju Viorel Resursele financiare publice, evaziunea fiscală și corupția, Editura
Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006
20. Bernardi L., Profeta
P. Tax Systems and Tax Reforms in Europe, Roudledge, 2004
21. Binmore K. G. The evolution of fairness norms, Rationality and Society, no. 10,
1998

22. Biriş Gabriel Despre fiscalitate și competitivitate: principii, probleme, soluții, Editura Universul Juridic, București, 2012
23. Biriş Gabriel, Pătroi Dragoș Controverse actuale în fiscalitate. Comentarii și soluții, Editura C.H. Beck, București, 2011
24. Bistriceanu G.D. Sistemul fiscal din România, Editura Universitară, București, 2008
25. Bistriceanu G.D., Popescu G.H. Bugetul de stat al României, Editura Universitară, București, 2007
26. Bîrle Vasile Frauda fiscală, Editura Teora, București, 2005
27. Blawatt Ken R. Marconomics: Defining Economics through Social Science and Consumer Behavior, Emerald Group Publishing, 2016
28. Bologa Gabriela Uniunea Economică și Monetară, Editura Universității AGORA, București, 2009
29. Bordignon M. A fairness approach to income tax evasion, Journal of Public Economics, no. 52, 1993, p. 345
30. Braithwaite J. Large business and the compliance model. Aldershot: Ashgate, 2003
31. Braithwaite V. Dancing with tax authorities: Motivational postures and noncompliant actions, Aldershot: Ashgate, 2003a
32. Braithwaite V. Defiance in Taxation and Governance: Resisting and Dismissing Authority in a Democracy, Edward Elgar Publishing, 2009
33. Braithwaite V., Wenzel M. Integrating explanations of tax evasion and avoidance în Lewis A., Cambridge handbook of psychology and economic behavior, Cambridge University Press, 2008
34. Brezeanu P. Fiscalitate. Concepte, teorii, politici si abordari practice, Editura Wolters Kluwer, Bucuresti, 2010
35. Brezeanu P. Finanțe europene, Editura C.H. Beck, București, 2007
36. Brochner J., Jensen J., Svenson P., Sorenson P. The dilemmas of tax coordination in the enlarged European Union, EFIR, Working paper no 2006 -11, October, 2006
37. Bucur A. Contribuții la abordarea științifică a calității și managementului calității, prin modelare și simulare, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2015
38. Caragata Patrick J. The economic and compliance consequences of taxation: a report on the health of the tax system in New Zealand, Springer Science & Business Media, 2012
39. Carlin W. Soscice D. Macroeconomics, Imperfections, Institutions, Policies, Oxford University Press, New York, 2006
40. **Cărăuș M.**, Călugăreanu M. How to increase voluntary compliance in the digital age, Proceedings of MAC-EMM 2015 in Prague, MAC Prague consulting Ltd., Czech Republic, 2015
41. **Cărăuș M.**, Călugăreanu M., Cărăuș I.G., Ungureanu M.A. The impact of fiscal policy decisions in budgetary revenues growth in Romania, Proceedings of The 10th Mac 2017, Publisher MAC Prague consulting Ltd., Czech Republic, 2017
42. **Cărăuș M.**, Călugăreanu M., Stănese I.T., Increasing voluntary compliance through tax morality: a case of Romania, 23rd International Scientific Conference on Economic and Social Development – Madrid, 15-16 September 2017,

- Ungureanu M.A. Publisher Varazdin Development and Entrepreneurship Agency, Varazdin, Croatia
43. **Cărăuș M.,** Călugăreanu M., Bartalis A.N., Ungureanu M.A. Considerations on the possibility of increasing voluntary compliance statement on tax liability, Proceedings Simpozionul Științific “Risc, performanță și competitivitate în contextul dezvoltării sustenabile” 19 iunie 2015 Târgu Jiu
44. **Cărăuș M.,** Bartalis A.N., Călugăreanu M., Ungureanu M.A. Comparative study on the obligations of tax paid in Romania versus in Hungary, International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices, vol. II, National Institute for Economic Research, October 15-16, 2015
45. **Cărăuș M.,** Ungureanu M.A., Călugăreanu M. Risk management models of fiscal non-compliance, International Conference on Theoretical and Applied Economic Practices, vol. II, National Institute for Economic Research, October 12-13, 2017
46. Chung P. On complaints about high taxes, an analytical note, Public Finance, 1976
47. Comănicu Carmen Fiscalitate: idei de bază și noțiuni fundamentale pe înțelesul tuturor, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2010
48. Comănicu Carmen Orientări în labirintul fiscal, ediția a 2-a revizuită, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2011
49. Comănicu Carmen, Bunescu Liliana, Mihaiu Diana Fiscalitate: idei de bază și noțiuni fundamentale pe înțelesul tuturor, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2010
50. Comănicu Carmen, Herciu Mihaela Buget și trezorerie publică, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2004
51. Comisia Europeană Direcția Generală Comunicare, Să înțelegem politicile Uniunii Europene: Impozitare, Bruxelles, 2015
52. Comisia Europeană Raportul de țară al României pentru 2016 Inklusiv un bilanț aprofundat privind prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice
53. Comisia Europeană Recomandare a consiliului privind Programul național de reformă al României pentru 2016 și care include un aviz al Consiliului privind Programul de convergență al României pentru 2016
54. Comisia Europeană, Special Undeclared work in the European Union, 2013
55. Comisia Europeană Eurobarometer 402 Behavioural Economics and Taxation, 2014
56. Comisia Europeană Improving tax governance in EU Member States: Criteria for successful policies, 2012
57. Comisia Europeană Policies in the European Union, 2016 Survey
58. Comisia Europeană Household saving rates in the EU: Why do they differ so much? 2015
59. Comisia Europeană Tax Reforms in EU Member States, 2015
60. Comisia Europeană Political Economy of Tax Reforms, 2016

61. Condor I., Stancu R. Drept financiar, Editura Fundația Română de mâine, București, 2002
62. Corduneanu C. Sistemul fiscal în știința finanțelor, Editura Codecs, București, 1998
63. Cowell F.A. Tax evasion and inequity, Journal of economic Psychology, no. 13, 1992
64. Craiu Nicolae Economia subterană, între Da și Nu, Editura Economică, București, 2004
65. Creedy J., Gennmell N. Modelling Tax Revenue Growth, Edward Elgat Publishing Limited, 2006
66. Daude C., Gutiérrez H., Melguizo Á. What drives Tax morale?, OECD Development Centre, Working Paper No. 315, 2012
67. Dăianu D., Doltu C., Pîslaru D. Transpunerea în România a normelor Uniunii Europene în domeniul impozitării indirecte, IER, 2002
68. Deloitte Taxation and Investment in Hungary, Reach, Relevance and Reability
69. Ken Devos Factors influencing individual taxpayer compliance behaviour, Springer, 2013
70. Dobrotă G. Fiscalitatea directă în România și Uniunea Europeană, Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, Nr. 2/2010
71. Dorata N. Dicționar de economie, Editura Economică, București, 1999
72. Dragoescu E. Finanțe publice, Editura Dimitrie Cantemir, Târgu Mureș, 2006
73. Drennan Lynn T., McConnell Allan, Stark Alastar Risk and crisis management in the Public Sector, Ed. 2, Routledge, N.Y., 2014
74. Duncan C. A survey on Attitudes and Behavior towards, Tax and Compliance, Research & Analytics Branch, Dublin, 2009
75. Elffers H. Income Tax Evasion. Theory and Measurement, Amsterdam, Kluwer, 1991
76. Falkinger J. Tax evasion and equity: a theoretical analysis, Public Finance, no. 43, 1995
77. Fehr E., Gächter S. Reciprocity and economics. The economic implications of homo reciprocans, European Economic Review, no. 42, 1998
78. Fischer C.M., Wartick M., Mark M.M. Detection probability and taxpayer compliance: A review of the literature, Journal of Accounting Literature, no. 11, 1992
79. Fowler Susan Why Motivating people doesn't work...and What Does: The new, Ed. Berrett-Koehler, Oakland, 2014
80. Frecknall-Hughes J. The theory, principles and management of taxation, Routledge, NY, 2015
81. Fred van Raaij W. Economic Psychology between Psychology and Economics: An Introduction, Applied Psychology Review, vol 48(3), 1999
82. Frey B.S., Holler M.J. Tax compliance policy reconsidered, Homo Oeconomicus, no 15, 1998
83. Gaftonic Simona Finanțe internaționale, Editura Economică, București, 2000
84. Gheorghe I. Ana Finanțele și politicile financiare ale întreprinderilor, Editura Economică, București, 2001

85. Gneezy Uri, List John De ce? Motivațiile ascunse și economia misterioasă a vieții cotidiene, Editura Publica, București, 2014
86. Graetz M.J, Wilde L.L. The economics of tax compliance: facts and fantasy, National Tax Journal, no 38, 1985
87. Grigorie - Lăcrița N., Agrișu R. (coord.), Cărașu M. Probleme și soluții din practica fiscală, Editura Tribuna Economică, București, 2015
88. Gwartney James D., Stroup Richard L., Lee Dwight R. Liberalismul economic. O introducere, Editura Humanitas, București, 2008
89. Halla M. Tax Morale and Compliance Behavior: First Evidence on a Causal Link, Discussion Paper Series, no. 4918, 2010
90. Halligan A. The future of company tax in the EU?, European Policy Centre, Commentary, April 2004
91. Hasseldine J. Advances in Taxation, Emerald, 2016
92. Hoanță N. Evaziunea fiscală, Editura Tribuna Economică, București, 1997
93. Hopkin P. Risk Management, Kogan Page Limited, 2013
94. Hopkin P. Fundamentals of Risk Management: Understanding, evaluating and implementing effective risk management, Editura 4, Kogan Page Publishers
95. Katz Norman A. Detecting and Reducing Supply Chain Fraud, Routledge, N.Y., 2016
96. Kirchler E. Psihologia Economică a Comportamentului Fiscal, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2013
97. Kirchler E., Maciejovski B., Schwarzenberger H. Specious confidence after tax audits: A contribution to the dynamics of compliance, Manuscris nepublicat, Universitatea din Viena, Austria, 2005
98. Kirchler, E., Hoelzl E., Wahl I. Enforced versus voluntary tax compliance: The „slippery slope” framework in Journal of Economic Psychology 29, 2008
99. Kelman H. Manipulation of human behaviour: an ethical dilemma for the social scientist, Journal of Social Issues, no. 21, 1965
100. Kramer R.M. Trust and distrust in organisations: Emerging perspectives, enduring questions, Annual Review of Psychology, 50, 1999
101. Laffer A. The Laffer Curve. Past, Present and Future, 2004
102. Laferriere W. Traité de science et de la legislation financière, LGDS, Paris, 1952
103. Laffont J.J. Macroeconomic constraints, economic efficiency and ethics: an introduction to Kantian economics, Economics, no. 42, 1995
104. Lauré M. Science fiscale, Paris, P.U.F., 1993
105. Lazăr S. Sisteme iscal comparate: metode și iscale internaționale, Editura Wolters Kluwer, București, 2010

106. Lewis A. The psychology of Taxation, Martin Robertson, Oxford, 1982
107. Luc de Broe Abuzul de drept comunitar în domeniul TVA și al evaziunii fiscale, Editura Confisc, București, 2015
108. Luttmer E., Singhal M. Tax Morale, Journal of Economic Perspectives, Volume 28, Number 4, Fall 2014
110. Manhire J.T. What does voluntary compliance means? A government perspective, University of Pennsylvania, Law Review Online, vol. 164, 2015
111. Manolescu G. Politici monetare și fiscale, Editura Universității Ecologice, București, 1997
112. Mara E.R. Finanțe Publice. Între teorie și practică, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2009
113. Marshall G. Oxford Dictionary of Sociology, Oxford: Oxford University Press, 1998
114. Mathew Sibichen K. Making People Pay. The Economic Sociology of Taxation, Partridge India, 2013
115. Măndoiu Nicolae Deciziile Curții Europene de Justiție privind TVA, Editura Confisc, 2011
116. Măndoiu Nicolae Codul fiscal comparat 2015 - 2016, Editura Con Fisc, București, 2015
117. Măndoiu Nicolae Codul de procedură fiscală, Text comparat 2015 - 2016, Editura Con Fisc, București, 2015
118. McBarnet D. When compliance is not the solution but the problem: From changes in law to chances in attitude, Canberra: Australian National University, Centre for Tax System Integrity în Kirchler E., Psihologia Economică a Comportamentului Fiscal, Editura Risoprint, 2013
119. Mendenhall William, Reinmuth James E., Beaver Robert J., Duhan Dale Statistics for management and economics, fifth edition, PWS-Kent publishing Company, Boston, 1986
120. Miller Roger Conduct Risk Management: Using a behavioral approach to protect your board and financial services business, Kogan Page Limited, US, 2017
121. Mînea Mircea Ștefan Fiscalitatea în Europa la începutul mileniului III, Editura Rosetti, București, 2006
122. Miron Dumitru Economia Uniunii Europene, Editura Luceafărul, București, 2006
123. Mitroi A.T. Finanțe comportamentale. Managementul investițiilor și al averii individuale, Editura ASE, București, 2014
124. Moldovan I. Finanțe publice și autonomie locală, Editura Continent, Sibiu, 2002
125. Moldovan I. Management fiscal – abordări conceptuale și aspect practice, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2016
126. Moșteanu Narcisa Roxana Finanțe publice, Editura Universitară, București, 2011
127. Moșteanu Narcisa Roxana Tehnici fiscale – Fiscal tehniques (ediție bilingvă: română engleză), Editura Universitară, București, 2011
128. Moșteanu Tatiana Finanțe publice, ediția a 3-a, Editura Universitară, București, 2008
129. Musgrave R.A. Public Finance in a Democratic Society, third edition, The

- foundation of taxation and society, Edward Elgar Publishing Inc., Northampton, 2000
130. Musgrave P., Musgrave R. Public Finance in Theory and Practice, third edition, McGraw-Hill, 1989
 131. Nichita R. Analiza comportamentului contribuabililor sub impactul modificării politicii fiscale - rezumat Teză de doctorat 2012
 132. Nicolăescu E. Fiscalitate comparată, Editura Pro Universitaria, București, 2012
 133. Niță G. Fuga din calea impozitelor și șansele stăvilirii ei - rezumat Teză de doctorat 2011
 134. OECD Voluntary disclosure programmes 2015
 135. OECD Taxpayers rights and obligations – practice note
 136. OECD Principles of good tax administration – practice note
 137. OECD Compliance risk management: Managing and improving tax compliance, 2004
 138. OECD Monitoring taxpayers compliance: A practical guide based on revenue body experience: 2008
 139. OECD Managing and improving compliance: recent developments in compliance treatments – 2009
 140. OECD Offshore voluntary disclosure: comparative analysis, guidance and policy advice, 2010
 141. OECD Small/Medium enterprise (SME) compliance sub-group, 2010
 142. OECD Evaluating the effectiveness of compliance risk treatment strategies, 2010
 143. OECD Understanding and influencing taxpayers compliance behaviour, 2010
 144. OECD Taxing Wages 2015 – 2016, Special feature: Taxation and Skills, 2017
 145. Okello A. Managing Income Tax Compliance through Self-Assessment, IMF Working Papers no. 14/41, 2014
 146. Oprean Constantin Metode și Tehnici ale Cunoașterii Științifice, Editura Universității Lucian Blaga din Sibiu, 2006
 147. Pakhard T., Koettl J., Montenegro C. In From the Shadow, Integrating Europe’s Informal Labor, The World Bank, Washington DC, 2012
 148. Pickhardt M., Prinz A. Tax Evasion and the Shadow Economy, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, 2012
 149. Piketty T. Economia inegalităților, Editura Polirom, București, 2014
 150. Pommerehne W., Weck – Hannemann H. Tax rates, tax administration and income tax evasion in Switzerland, Public Choice, no. 88, 1996
 151. Popa Ștefan, Cucu Adrian Economia subterană și spălarea banilor, Editura Expert, București, 2000
 152. Popescu D. Economie politică, Editura Alma Mater, Universității Lucian Blaga, Continent, Sibiu-București, 2000
 153. Rogers J., Philippe C. The Tax Burden of Typical Workers in the EU28, Institut Économique Molinari, 2016
 154. Recep T. The Determinants of Tax Morale: the Effects of Cultural Differences and Politics, Policy Research Institute, Japonia, 2011
 155. Regan D.T. Effects of a favor and liking on compliance, Journal of Experimental Social Psychology, no. 7, 1971

156. Roland-Lévy C., Kirchler E. Psychology in the Economic World, Special Issue, Applied Psychology: An International Review, no. 58 (3), 2009
157. Rosen H.S. Public Finance, 7th, Ed. McGraw-Hill Irwin, 2004
158. Salin P. La Tyrannie fiscale, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza” Iasi, 2015
159. Samuelson Paul A., Nordhaus William D. Economics, fourteenth edition, McGraw-Hill Inc., USA, 1992
160. Schiffman Leon Consumer Behavior, Global edition, Ed. Pearson Education, București, 2014
161. Schenk, O. Oldman Value Added Tax. A Comparative Approach, Cambridge University Press, 2006
162. Scholz J.T., Pinney N. Duty, fear and tax compliance – the heuristic basis of citizenship behaviour, American Journal of Political Science, no. 39, 1995
163. Schmolders G. Fiscal psychology: A new branch of public finance, National Tax Journal, 1959
164. Schneider F. Handbook on the Shadow Economy, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, 2011
165. Schneider F., Enste D. Hiding in the Shadows – The growth of the Underground Economy, International Monetary Fund, Economic Issues, no. 30, 2002
166. Sempé H. Budget et trésor, Editions Cujas, Paris, 1988
167. Simion D.M. Variație. Corelație, Editura Universității “Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2000
168. Simon J., Nobes C. The Economics of Taxation, Philip Allan Publishers, Oxford, 1988
169. Slemrod J., Blumenthal M., Christian C. Taxpayer response to an increased probability of audit: Evidence from a controlled experiment in Minnesota, Journal of Public Economics, no. 79, 2001
170. Spicer M.W., Thomas J.E. Audit probabilities and tax evasion decision: An experimental approach, Journal of Economic Psychology, no. 2, 1982
171. Spicer M.W., S.B. Lundstedt Understanding tax evasion, Public Finance, no. 31, 1976
172. Smith A. Avuția națiunilor, Editura Academiei Române, București, 1965
173. Smith K.W. Reciprocity and fairness: positive incentives for tax compliance in J. Slemrod (ed.) Why people Pay Taxes, Tax Compliance and Enforcement, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1992
174. Smith K.W., Stalans L.J. Encouraging tax compliance with positive incentives: a conceptual framework and research direction, Law and Policy, no. 13, 1991
175. Simon J., Nobes C., The Economics of Taxation, Philip Allan Publishers, Oxford, 1988
176. Stiglitz J. Economics of public sector, second edition, Norton & Company, Ltd. London, 1988
177. Sugden R. Reciprocity: the supplay of public goods through voluntary contributions, Economic Journal, no. 94, 1984
178. Șaguna D.D. Drept financiar și fiscal, Editura Eminescu, București, 2000
179. Tatu L., Șerbănescu C., Ștefan D., Vasilescu D., Nica A. Fiscalitatea de la lege la practică, Editura C.H. Beck, București, 2013
180. Tofan Mihaela Integrarea României în structurile Uniunii Monetare Europene,

- Editura C.H. Beck, București, 2008
181. Torben Juul
Anderson, Maxine
Garrey, Oliviero
Roggi
Managing Risk and Opportunity: The Governance of Strategic Risk – Taking, Oxford University Press, 2014
 182. Torgler B.
Tax Compliance and Tax Morale, A Theoretical and Empirical Analysis, Edward Elgar Publishing, UK, 2007
 183. Torgler B.
Tax Morale and Compliance, Review of Evidence and Case Studies for Europe, The World Bank, Policy Research Working paper no. 5922, 2011
 184. Torgler B.
Tax morale: theory and empirical analysis of tax compliance, Dissertation, 2003
 185. Torgler B.
Tax Morale, Eastern Europe and European Enlargement, The World Bank, Policy Research Working paper no. 5911, 2011
 186. Trivedi V.U.,
Shehata M.,
Mestelman S.
Attitudes, incentives and tax compliance, Hamilton: McMaster University, Department of Economics, 2004
 187. Tulai C.
Teorie și practică financiară, Ghid fiscal, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985
 188. Tyler T.R.
Procedural fairness and compliance with the law, Swiss Journal of Economics and Statistics, no. 133, 1997
 189. Tyler T.R., De
Cremer D.,
How do we promote cooperation in groups, organizations and societies, 2006 in Wenzel M., Motivation or rationalisation? Causal relations between ethics, norms and tax compliance, Journal of Economic Psychology, no. 26, 2005b
 190. Ungureanu M.A.
Finanțe Publice, Editura Independența Economică, Rm. Vâlcea, 2000
 191. Ungureanu M.A.,
Nedelescu M. D.,
Ungureanu M.D.
Politici și Practici financiare, Editura Universitară, București, 2013
 192. Ungureanu M.A.
(coord.)
Controlul fiscal și evaziunea fiscală, Editura Conphys, București, 2010
 193. Ungureanu M. D.
Politici fiscal-bugetare europene, sinteze, aplicații, teste grilă, Editura Universitară, București, 2014
 194. Ungureanu M. D.,
Nedelescu M. D.
Fiscalitate, Editura Universitară, București, 2015
 195. Valcik Nicolas A.
Strategic planning and Decision Making for public and non-profit organizations, Routledge, N.Y., 2016
 196. Văcărel I.
Finanțe publice, Ediția a VI-a, Editura Didactica și Pedagogică R.A., București, 2007
 197. Visa Europe,
ATkearney
The Shadow Economy in Europe, 2013
 198. Yamane T.
Statistics: an introductory analysis, 3rd Edition, New York: Harper & Row, 1973
 199. Volokh E.
The Mechanisms of the Slippery Slope, Harvard Law Review, 2003
 200. Walster E., Waster
Equity: Theory and Research, Boston: Allyn and Bacon, 1978

- G.W., Berscheid E.
201. Webley P. Tax Compliance by businesses, in New Perspectives on Economic Crime, edited Sjögren, Hans and Skögh, Goran Edward Elgar, Cheltenham, 2004
202. Williams C.C. Confronting the Shadow Economy. Evaluating Tax Compliance and Behavior Policies, Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, 2014
203. Williams C.C., Martínez Á. Explaining cross-national variations in tax morality in the European Union: an exploratory analysis, Studies of Transition States and Societies, Vol 6 / Issue 1, 2014
204. World Bank Group Paying Taxes, 2016
205. Wonnacott Paul, Wonnacott Ronald Economics, second edition, McGraw-Hill Book Company, SUA, 1982

LEGISLAȚIE

206. *** Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, publicată în Monitorul Oficial nr. 688 din 10.09.2015
207. *** Legea nr. 207/2015 privind Codul de procedură fiscal, publicată în Monitorul Oficial nr. 547 din 23.07.2015
208. *** Legea nr. 500/2002 privind Finanțele Publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 597 din 13.08.2002
209. *** Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică, publicată în Monitorul Oficial nr. 429 din 31.07.2001
210. *** Legea nr. 70/2016 pentru ratificarea Acordului multilateral al autorităților competente pentru schimb automat de informații privind conturi financiare, publicată în Monitorul Oficial nr. 328 din 28.04.2016
211. *** Legea nr. 241/2005 privind Prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, publicată în Monitorul Oficial nr. 672 din 27.07.2005
212. *** Legea nr. 662/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului, cu modificările și completările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr. 90 din 19.12.2002
213. *** Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, publicată în Monitorul Oficial nr. 372 din 28.04.2006
214. *** Legea nr. 411/2004 privind fondurile de pensii administrate privat, publicată în Monitorul Oficial nr. 1033 din 09.11.2004
215. *** Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, publicată în Monitorul Oficial nr. 140 din 01.04.2000
216. *** Legea nr. 387/2007 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 901 din 31.12.2007
217. *** Legea nr. 19/2009 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2009, publicată în Monitorul Oficial nr. 122 din 27.02.2009
218. *** Legea nr. 12/2009 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 107 din 23.02.2009
219. *** Legea nr. 287/2010 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 880 din 28.12.2010

220. *** Legea nr. 294/2011 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 913 din 22.12.2011
221. *** Legea nr. 6/2013 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2013, publicată în Monitorul Oficial nr. 107 din 22.02.2013
222. *** Legea nr. 340/2013 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 776 din 12.1.2013
223. *** Legea nr. 187/2014 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2015, publicată în Monitorul Oficial nr. 961 din 30.12.2014
224. *** Legea nr. 340/2015 privind Bugetul asigurărilor sociale de stat 2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 942 din 19.12.2015
225. *** Legea nr. 339/2015 privind Bugetul de stat 2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 941 din 19.12.2015
226. *** Legea nr. 186/2014 privind Bugetul de stat 2015, publicată în Monitorul Oficial nr. 960 din 30.12.2014
227. *** Legea nr. 356/2013 privind Bugetul de stat 2014, publicată în Monitorul Oficial nr. 805 din 19.12.2013
228. *** Legea nr. 5/2013 privind Bugetul de stat 2013, publicată în Monitorul Oficial nr. 29 din 14.01.2015
229. *** Legea nr. 293/2011 privind Bugetul de stat 2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 914 din 22.12.2011
230. *** Legea nr. 286/2010 privind Bugetul de stat 2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 879 din 28.12.2010
231. *** Legea nr. 233/2015 privind ratificarea Acordului dintre România și Statele Unite ale Americii pentru îmbunătățirea conformării fiscale internaționale și pentru implementarea FATCA, publicată în Monitorul Oficial nr. 808 din 30.10.2015
232. *** Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 57/2015 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice în anul 2016, prorogarea unor termene, precum și unele măsuri fiscal-bugetare, publicată în Monitorul Oficial nr. 923 din 11.12.2015
233. *** Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 74/2013 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea și reorganizarea activității Agenției Naționale de Administrare Fiscală, publicată în Monitorul Oficial nr. 389 din 29.06.2013
234. *** Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3733/2015 privind aprobarea metodelor indirecte de stabilire a veniturilor și procedurii de aplicare a acestora, publicat în Monitorul Oficial nr. 981 din 30.12.2015
235. *** Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 1.939/2016 privind stabilirea instituțiilor financiare care au obligația de declarare, categoriile de informații privind identificarea contribuabililor, precum și informațiile de natură financiară referitoare la conturile deschise și/sau închise de aceștia la instituțiile financiare, instituțiile financiare nonraportoare din România și conturile excluse de la obligația de declarare, regulile de conformare aplicabile de către aceste instituții în vederea identificării conturilor raportabile de către acestea, precum și procedura de declarare a acestor informații și a normelor și procedurilor administrative menite să asigure punerea în aplicare și respectarea procedurilor de raportare și

- diligență fiscală prevăzute în instrumentele juridice de drept internațional la care România s-a angajat, publicat în Monitorul Oficial nr. 648 din 24.08.2016
236. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 3704/2015 privind stabilirea elementelor de patrimoniu și de venituri ce trebuie declarate de persoana fizică supusă verificării situației fiscale, precum și a modelului declarației, publicat în Monitorul Oficial nr. 972 din 29.12.2015
237. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 3626/2016 din 19 decembrie 2016 privind stabilirea listei jurisdicțiilor raportoare, cu care România va colabora în baza Acordului multilateral al autorităților competente pentru schimb automat de informații privind conturile financiare, a listei instituțiilor financiare nonraportoare și a listei conturilor excluse, prevăzute în instrumentele juridice de drept internațional la care România s-a angajat din perspectiva schimbului automat de informații financiare, publicat în Monitorul Oficial nr. 1026 din 20.12.2016
238. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 2309/2017 pentru modificarea Ordinului președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 3.626/2016 privind stabilirea listei jurisdicțiilor raportoare, cu care România va colabora în baza Acordului multilateral al autorităților competente pentru schimb automat de informații privind conturile financiare, a listei instituțiilor financiare nonraportoare și a listei conturilor excluse, prevăzute în instrumentele juridice de drept internațional la care România s-a angajat din perspectiva schimbului automat de informații financiare, publicat în Monitorul Oficial nr. 635 din 03.08.2017
239. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 3698/2015 pentru aprobarea formularelor de înregistrare fiscală a contribuabililor și a tipurilor de obligații fiscale care formează vectorul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial nr. 979 din 3.12.2015
240. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 962/2016 pentru aprobarea Procedurii privind stabilirea din oficiu a impozitelor, taxelor și contribuțiilor cu regim de stabilire prin autoimpunere sau reținere la sursă, publicat în Monitorul Oficial nr. 233 din 30.03.2016
241. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 1154/2014 privind Procedura de comunicare prin mijloace de transmitere la distanță între A.N.A.F. și persoanele fizice, publicat în Monitorul Oficial nr. 646 din 02.09.2014
242. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 1338/2008 privind Procedura privind îndrumarea și asistența contribuabililor de către organele fiscale, publicat în Monitorul Oficial nr. 706 din 17.10.2008
243. *** Ordinul președintelui Agenției Naționale de Administrare Fiscală nr. 660/2017 din 3 mai 2017 privind aprobarea Procedurii de

- comunicare prin mijloace electronice de transmitere la distanță între Ministerul Finanțelor Publice/organul fiscal central și persoanele fizice, persoanele juridice și alte entități fără personalitate juridical, publicat în Monitorul Oficial nr. 368 din 17.05.2017
244. *** Directiva [2011/96/EU](#) privind regimul fiscal comun care se aplică societăților-mamă și filialelor acestora din diferite țări UE
245. *** Directiva [2014/48/UE](#) privind impozitarea veniturilor din economii sub forma plăților de dobânzi
246. *** Directiva [2008/7/CE](#) privind impozitarea indirectă a majorării de capital
247. *** Directiva [2011/64/UE](#) privind structura și ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat
248. *** Directiva 2009/132/CE de stabilire a domeniului de aplicare a articolului 143 literele (b) și (c) din [Directiva 2006/112/CE](#) în ceea ce privește scutirea de la taxa pe valoarea adăugată a anumitor importuri finale de bunuri
249. *** [Directiva 2006/112/CE privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată \(TVA\) al UE.](#)
250. *** Directiva [2009/132/CE](#) de stabilire a domeniului de aplicare a articolului 143 literele (b) și (c) din Directiva 2006/112/CE în ceea ce privește scutirea de la taxa pe valoarea adăugată a anumitor importuri finale de bunuri
251. *** Directiva [2008/9/CE](#) de stabilire a normelor detaliate privind rambursarea taxei pe valoare adăugată
252. *** Directiva [2007/74/CE](#) privind scutirea de taxa pe valoare adăugată și de accize pentru bunurile importate de către persoanele care călătoresc din țări terțe
253. *** Directiva [2006/79/CE](#) privind scutirea de impozit la import pentru loturile mici de bunuri cu caracter necomercial din țări terțe.
254. *** Convenție [90/436/CEE](#) privind eliminarea dublei impunerii în legătură cu ajustarea profiturilor întreprinderilor asociate
255. *** Regulamentul U.E. nr. 1286/2013 al Parlamentului European și al Consiliului (Fiscalis 2020)
256. *** Regulamentul (CE) nr. [1798/2003](#) privind cooperarea administrativă în domeniul taxei pe valoarea adăugată
257. *** Directiva 2014/107/UE de modificare a Directivei 2011/16/UE în ceea ce privește schimbul automat obligatoriu de informații în domeniul fiscal
258. *** Sinteze ale legislației UE: **Regimul fiscal comun care se aplică societăților-mamă și filialelor acestora din diferite țări UE, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>**
259. *** Sinteze ale legislației UE: **Impozitarea veniturilor din economii, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>**
260. *** Sinteze ale legislației UE: **Impozitarea indirectă a majorărilor de capital, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>**
261. *** Sinteze ale legislației UE: **Sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată (TVA) al UE**
262. *** Expert Forum, Cine va plăti pensiile „decreștelor” în 2030? Situația

PROGRAME, RAPOARTE, BULETINE

263. *** Programul național de reformă 2016
264. *** Raport final – Componenta cantitativă și calitativă A.N.A.F. 2013
265. *** Noutăți în sprijinul conformării voluntare – A.N.A.F. 2015
266. *** World Values Survey (2010-2014) – Crossings by country
267. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2010
268. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2011
269. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2012
270. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2013
271. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2014
272. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2015
273. *** Raport de performanță A.N.A.F. în 2016
274. *** Buletin Statistic Fiscal 2011
275. *** Buletin Statistic Fiscal 2012
276. *** Buletin Statistic Fiscal 2013
277. *** Buletin Statistic Fiscal 2014
278. *** Buletin Statistic Fiscal 2015
279. *** Buletin Statistic Fiscal 2016
280. *** Strategia fiscal-bugetară pentru perioada 2016 – 2018,
http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/transparenta/Strategiafiscal_bugetara20162018.pdf
281. *** Strategia Agenției Naționale de Administrare Fiscală pentru 2013 - 2017
282. *** Strategia Agenției Naționale de Administrare Fiscală pentru 2017 – 2020

SITE-URI

283. *** www.anaf.ro
284. *** www.mfinante.ro
285. *** <http://www.buget-finante.ro>
286. *** <http://www.cdep.ro> - Constituția României
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2015/report.pdf -
Taxation trends in the European Union, 2015 edition
287. *** http://www.curteadeconturi.ro/Publicatii/Rap_CNAS_2015_.pdf
288. *** http://eurlex.europa.eu/summary/chapter/taxation.html?root_default=SUM_1_CODED=21
289. *** http://arhiva.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_24332/STUDIU-Romania-este-statul-UE-cu-cele-mai-mici-cheltuieli-pentru-sanatate-din-PIB.html
290. *** <http://legestart.ro>
291. *** <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO>
292. ***

293. *** <https://www.visaeurope.com/media/pdf/the%20shadow%20economy%20in%20europe%202013.pdf>
294. *** <http://www.zf.ro/business-international/lista-cu-salariile-medii-din-europa-cel-mai-mare-este-de-4-200-de-euro-pe-luna-11261305>
295. *** http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_nt_taxrate&lang=en
296. *** http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en
297. *** <http://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/earnings/database>
298. *** http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/pr_92-2014_en.pdf
299. *** https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2016/econ_analysis_report_2016.pdf - Taxation trends in the European Union, 2016 edition
300. *** <https://qz.com/743249/guess-which-country-pays-the-highest-taxes-in-europe/>
301. *** http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_nt_taxrate&lang=en
302. *** http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang=en
303. *** www.appsso.eurostat.ec.europa.eu
304. *** <https://www.cnpp.ro>
305. *** www.capital.ro
306. *** <http://cursdeguvernare.ro/studiu-european-pe-conformarea-voluntara-la-plata-taxelor-in-romania-foarte-putini-fura-foarte-mult.html>
307. *** <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=RO>
308. *** www.codfiscal2016.fisc.ro/
309. *** www.coduldeprocedurafiscala.fisc.ro
310. *** www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/romania/paying-taxes
311. *** <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2015/ShadEcEurope31.pdf>
312. *** https://www.anaf.ro/anaf/internet/ANAF/structura_anaf/pfam/actiuni_rezultate